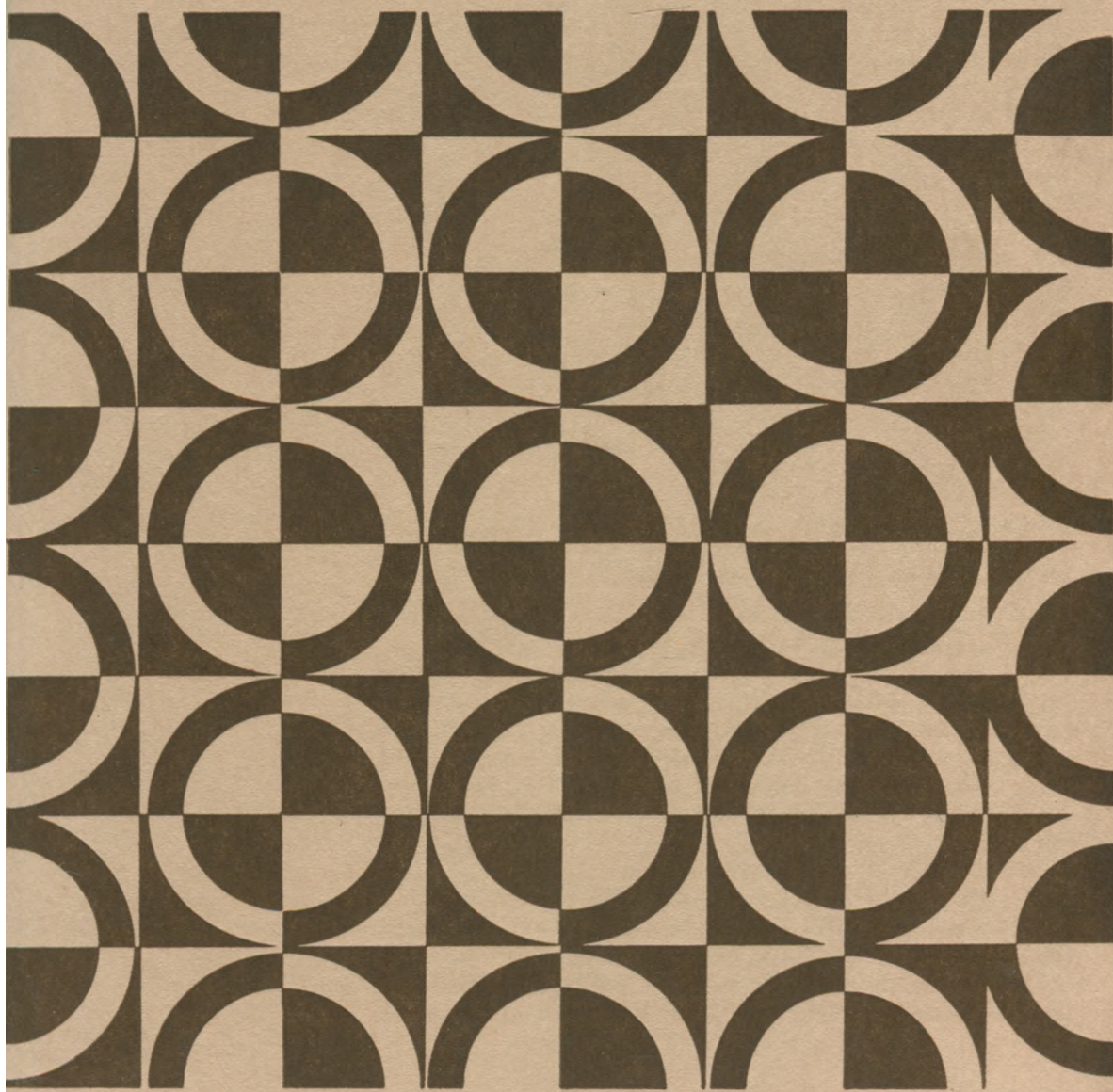


laiškai
lietuviams



1973
gegužis
may
5



MOTINYSTĖS SUNIEKINIMAS	Redaktorius	145
MANO TIKĖJIMO SVYRAVIMAS	Marija Eivaitė	147
ŽVILGSNIS Į MENĄ (XIII)	F. Jucevičius	150
EILĖRAŠČIAI	Eglė Juodvalkytė	157
TAUTA KRIKŠČIONIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS POŽIŪRIU	Vacys Kuprys	158
JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE (V)	Br. Krištanavičius, S.J.	163
LIETUVIS KUNIGAS VORKUTOS KASYKLOSE	Juozas Prunskis	171
KNYGA APIE JURGĮ KRASNICKĄ	A. Š	174
TĖVYNĖJE	Danutė Bindokienė	175
KALBA	Juozas Vaišnys, S.J.	176
FILMAI	S. Semėnienė ir Al. Gimantas	178
DIENA STOVYKLOJE	A. Saulaitis, S.J.	180

Viršelis ir vinjetės — Jūratės Eidukaitės

173 psl. užsklanda — Algirdo Kurausko

**LAIŠKAI LIETUVIAMS — Tėvų Jėzuitų leidžiamas
religinės ir tautinės kultūros žurnalas.**

Redaktorius — Juozas Vaišnys, S.J. Redakcijos nariai:

Danutė Bindokienė, Marija Eivaitė, Algirdas Grigaitis, Vytautas

Kasniūnas, Algimantas Kezys, S.J., Nijolė Užubalienė.

Administracija: Petras Kleinotas, S.J., ir Aleksandra Likanderienė.

Adresas: 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois 60636.

Telefonas — 737-8400. Spaustuvė — Immaculata Press, Putnam,
Conn. 06260. Metinė prenumerata — 5 dol., atskiro numerio kaina
50 centų.

LAIŠKAI LIETUVIAMS (Letters to Lithuanians). Published
monthly except July and August, when bi-monthly, by the Jesuit
Fathers of Della Strada, Inc., 2345 W. 56th Street, Chicago, Illinois
60636. Yearly subscription \$5.00, single copy 50 cents. Second class
postage paid at Chicago, Illinois, and additional mailing office.

laiškai lietuviams



1973
gegužis
may
XXIV no 5

Religinės ir tautinės kultūros žurnalas

MOTINYSTĖS SUNIEKINIMAS

Gegužės mėnesį atgyjant gamtai, yra prisimenama ir pagerbiama žmogiškosios gyvybės davėja — motina. Dabartinis kultūringasis pasaulis ypatingą pagarbą rodo kiekvienai moteriai. Tur būt, dėl to, kad moteris gali būti motina. Gerbiant moterį, pagerbiamas motiniškumas.

Amerika gali didžiuotis, kad ji davė pradžią motinos dienai. Pirmoji motinos diena buvo suruošta Filadelfijoje 1908 m., o po keleto metų ji paplito po visą Ameriką ir pagaliau po visą pasaulį. Tačiau šiais metais, švenčiant motinos dieną, Amerika turėtų rausti iš gėdos, kad aukščiausiasis jos teismas sausio 22 dienos sprendimu suniekino motinystę, legalizuodamas motinos iščiose prasidėjusios žmogiškosios gyvybės žudymą. Žmogiškieji įstatymai yra beverčiai, jeigu jie prieštarauja dieviškiesiems įstatymams, o žmogiškosios gyvybės žudymas aiškiai yra uždraustas penktuoju Dievo įsakymu.

Tą aukščiausiojo teismo sprendimą Vatikano radijas pavadino "žvėriškos galios suteikimu individui žudyti nekaltąjį". Gal tai yra pati didžiausia ironija Amerikos istorijoje, kai sausio 22 d., pirmadienį, aukščiau-

siasis teismas leido žudyti nekaltus kūdikius, o antradienį Amerikos prezidentas, verčiamas pasipiktinusių minių, paskelbė Vietnamo karo pabaigą. Bet ar tos pačios minios, kurios reikalavo sustabdyti nekaltų karių žudymą Vietname, dabar reikalaus, kad būtų sustabdytas nekaltų kūdikių žudymas, kurių tik per vienerius metus bus išžudyta daug daugiau negu per visą Vietnamo karą!

Mes, lietuviai, stengiamės visokiais būdais atkreipti Amerikos ir pasaulio dėmesį į Lietuvoje bolševikų vykdytą genocidą. Bet dabar šios mūsų pastangos dar pasunkės. Juk ką gi reikš šimtai tūkstančių Lietuvoje išžudytų ar Sibire žuvusių lietuvių prieš milijonus Amerikoje žudomų nekaltų žmogiškų gyvybių!

Baisu, kai jau šešių mėnesių kūdikį žudo gydytojo ranka, bet dar baisiau, kai su tuo žudymu sutinka ir jo paties motina! Kiekvienas sąžinę turįs asmuo turėtų visokiais būdais priešintis tam nelaimingam, bauriam, ir moralei, ir mokslui prieštaraujančiam teismo nutarimui, kad būtų išsaugota pagarpa moteriai, motinystei ir žmogiškajai gyvybei.



Claude Monet

Sainte-Adresse terasoje

E. Manet

Dailininkas ir žmona laivelyje



MANO TIKĖJIMO SVYRAVIMAS

(Laiškų Lietuviams" konkurse II premija
laimėjęs rašinys)

MARIJA EIVAITĖ

Kai būsite perėję visus kelius,
kurie nuo Jo atitolina, atrasite
Jį netikėtai tenai, kur nė vienas
iš jūsų nelaukia Jo sutikti.

G. Papini

Kiekvieno krikščionio, ypač kataliko, svajonė yra nors sykį savo gyvenime nuvažiuoti į tą didįjį ir šventą Dievo miestą — Romą, į tą vienintelę vietovę, kur tūkstančių tūkstančiai maldininkų susiburia vienu kartu trokšdami gauti Popiežiaus — to galingiausio Dievo atstovo žemėje — palaiminimą ir pasiklausti jį skelbiant Dievo žodžius ir meilę žmonijai. Taip ne vienas norėtų lipti tais laiptais, vedančiais jį pro sunkias bronzines duris į Dievo žemišką karalystę, į Šv. Petro baziliką, persižegnoti prieš Visagalio altorių ir džiaugtis vargonų bei varpų muzikos skambėjimu tą didįjį šventą prisikėlimo dienos rytą!

Tokį troškimą ir aš turėjau. Kad nors kartą galėčiau nuvažiuoti į Romą, paminėti tą žemę, kurią šventieji jau amžiais mindžiojo! Kad nors kartą galėčiau būti viena iš tų šimto tūkstančių žmonių, besiklausančių šventų mišių Šv. Petro bazilikoje. Kad nors ir man tektų iš arti stebėti Popiežiaus šventą ir ramų veidą. Kad nors kartą...

Ir koks buvo mano didelis džiaugsmas, kai ta galimybė iš sapno pavirto į realybę. Negalėjau tikėti, kad ši ypatinga svajonė taip greit išsipildys. Aš būsiu Romoj visą savaitę ir ne bet kokią savaitę, bet Didžiąją savaitę — Kristaus Kančios ir Prisikėlimo savaitę. Diskusijų būreliuose, organizacijose kiti mums, jauniems, primena, kad mūsų tikėjimas dar negali būti stiprus, nes tik pradedam pažinti gyvenimą, jo džiaugsmus, sunkumus ir nusivylimus. Tikrai mano jaunatviškas tikėjimas dar neseniai atšventė savo 20-tąjį gimtadienį. Žinau, kad kiti

už mane daug vyresni, kad jų tikėjimas labiau subrendęs, išsivystęs, gal būt, ir stipresnis. O aš mergina, klajojanti ir vis ieškanti savęs ir sau skirtą kampelio pasaulyje. Iki 20-tų metų aš brendau tikėjime per tėvus, mokyklą ir bažnyčią, bet dabar aš noriu pati surasti savo pažiūras į Dievą, žmones ir visą egzistenciją. Tuk ir mano tikėjimas turi teisę augti ir stiprėti, ir kur geriau tai gali įvykti, jei ne pačioj Romoj, tame krikščionybės lopšyje!

Ruošiant kelionę į Romą, teko man nemažai apie ją pasiskaityti. Kiekvienas istorijos knygos puslapis mane vis domino daugiau ir daugiau ir krito mintin kitų pasisakymai apie Romą, kurie tvirtino vis stipriau mano norus pamatyti tą "amžinąjį miestą". Franz Liszt nuo pat savo vaikystės galvojo, kad Roma ne miestas, bet šventa pasaulio karūna, kad ji yra žmonijos protėvių būstinė, kur keliautojai skęsta puikiuose meno darbuose, besiklausydami amžinos vargonų muzikos. O Wolfgang von Goethe jautė, kad Roma yra kaip jūra — kuo giliau eini, tuo gilesnė ji darosi. Štai ir aš galvoju: nesu nei kompozitorė, nei poetė, bet paprasta studentė, užtat pamačius Romą, turėčiau likti ja labai sužavėta.

Ir mano nekantravimo laikas pasibaigė. Štai jau esu Italijoje! Jau kelias dienas praleidžiu toj gražioj ir saulėtoj žemėj. Žaviuosi Venecijos meno turtais, lesinu balandėlius, vaikštinėju tarp kalnų, bet mintys vis skrenda į Romą. Kažkaip nerūpi man, kur ten nakvosiu ar valgysiu, bet ar turėsiu gana laiko viską apžiūrėti ir pajusti tą nuotaikingą švenčių atmosferą, išgyventi tą tikėjimo ekstazę.

Pagaliau jau ir Romoj. O čia karšta, ir žmonių kaip musių. Sunku visur viską apvaikščioti, o Roma didelė. Istoriniai griuvėsiai vienur, senosios katakombos kitur,

o gražiausieji sodai su fontanais priemies-tyje. Pati Vatikano dalis yra toliau nuo šių išmybių, tai reikia ten autobusu važiuoti. Susispaudę sėdim, krato mus autobusus. Žvilgteriu į žmones, kurie neramiai pasipiktinę stovi. Daug turistinių veidų, ir aš noriu vieną šalia manęs paklausti, ar jis irgi laimingas esąs važiuodamas į garsiąją Šv. Petro baziliką. Bet pastebiu, kad sustojam, ir visi lipa lauk. Ir aš juos seku.

Staiga visi paveikslai, kuriuos knygoje mačiau, tampa gyvi. Tiesiai prieš mane aiškiai matyti vienas iš Romos septynių kalnelių ir Šv. Petro bazilika. Nežiūrėdama visai į judėjimą ir nekreipdama dėmesio į kitus, žengiu pirmyn. Vis didyn auga prieš mano akis bazilika ir milžiniškas Michelangelo kupolas, o ant jo viršūnės — kryžius. Viskas artėja ir nuostabiai atsispindi niūrios architektūros spalvos skaidriame mėlyname danguje. Lyg užhipnotizuota, dedu kojas vieną po kitos, kol sustabdo mane didžiulis egiptiškas obeliskas, kuris visai tobulai pažymi aikštės vidurį. Iš dešinės ir iš kairės obelisko pusės šokinėja Berninio fontanų vanduo. Aplinkui juos juokiasi vaikai, ir seniukai su bobutėmis ieško prieglaudų nuo deginančių saulės spindulių. Aikštė yra apsupta iš abiejų pusių pusračių milžiniškų ketveriopų kolonadų, nuo kurių stogų viršūnių žiūri į mane pakėlusiom rankom daugiau kaip šimtas šventųjų statulų. Koks žmogus mažas pasidaro! Aš jaučiuos tokia silpna ir menka, dairydamosi aplinkui su atlošta galva ties dangaus skliautais. Atsisuku vėl į baziliką ir einu. Aiškėja du mažesni kupolai, du laikrodžiai, kokie aštuoni varpai languose ir daugiau tų statulų. Pasiėkiu laiptus ir einu jais aukštyne prie durų. Čia sustabdo mane sargas, apžiūri sijono ilgumą ir galvos linktelėjimu leidžia man toliau stumtis su žmonėmis. Žengiu pro duris. Pajuntu tuoj tamsumą ir vėsumą. Pagalvojau — šalti Dievo namai. Matau šventą vandenį ir palengva įmerkiu į jį piršto galiukus. Keldama ranką prie kaktos, kartu pakeliu ir galvą į viršų, ir mano akys susitinka su dideliu baltu angelu, kuris ištiestais sparnais saugoja šventą vandenį.

Kodėl jisai man piktas atrodo? Kur jo angeliškas švelnumas? Nueinu šalin ir galvoju, į kurią pusę eiti. Einu į dešinę, nes, rodos, čia didelė minia yra susigrupavus. Pasistiebiu ant kojų pirštų, ir staiga mano priekyje gimsta Pietos vaizdas. Tai amžinas žmogaus skausmas, apsaugotas baltame pilkame marmore. Motinos švelnus veidas pilnas liūdesio ir tokio tikro skausmo, kad galvoju, ar ašarėlė nenuriedės? Kristaus negyvas kūnas ant jos kelių, užmerkto Jo akys, praverta burna ir ranka nukritus priešono. Toks gyvumas! Atrodo, kad net raudonas kraujo lašelis ištekės iš žaizdos. Išpūdinga, didinga, kad noris suklupti ant kelių. Jau vien dėl tos Pietos verta važiuoti į Romą.

Einu toliau tarp stulpų į bazilikos gilumą ir užėina man keistas neramumas. Jį iššaukia aplinka. Žiūriu į marmoro išdailintą grindis ir galvoju, kiek čia daug marmoro yra. Praeinu eilę visokiausių altorių ir kas kartą blizga vis daugiau ir daugiau sidabro ir auksinių mozaikų spinduliai krinta man į akis. Tiesiog užsimerkti norisi. Priešais mane stovi marmorinė statula. Prisiartinu vardą išskaityti — tai kažkoks bažnyčios mecenatas. Nejaugi ir mecenatų statulas garbina?! Ir jų gana daug. Nusisuku į kitą pusę, bet čia lyg išsigąstu, matydama popiežiaus sarkofagą stikliniame karste, apsaugotą auksiniame altoriuje. Man jau baisu pradeda darytis. Einu didesniais žingsniais, skubu tolyn. Iš tolo matosi du baisūs liūtai ir didelis angelas. Tai didžiulis marmorinis paminklas, pastatytas kito popiežiaus kapui apsaugoti. Kitur vėl popiežių urnos, kaulai, aprangos ir didelė puošnybė. Skaitau vardus, bet man jie visi jau maišosi galvoj — visokiausių Urbonų, Aleksandrų, Leonų ir "milijonas" Pijų. Negaliu popiežių nuo šventųjų atskirti. Net Šv. Petro medinė kėdė, padėta ant auksinio ir iš dramblio kaulo padaryto altoriaus. O jo bronzinė statula yra stiklu apdengta. Vien tik jo dešinė koja neuždengta ir užtat nudėvėta, nes kiekvieno ji yra liečiama ir kiekvieno nubučiuota. Už atlaidus, ar ką?! Sustojau ir žiūriu, kaip viena moteris pride-

da savo lūpas prie šaltos bronzos ir persižegnoja — jos stiprus tikėjimas... Minutėlė — ir aš dvejoju; bet ne, negaliu ir aš taip padaryti. Bėgu prie Didžiojo altoriaus, kuris vos matyti pro tas didžiausias raitytas bronzos kolonadas. Ir ar ne keista, kad net tos bronzos buvo pavogtos iš Panteono ir atgabentos pagražinti šventąjį altorių. Keisti jausmai susimaišo man širdy — nežinau, ar šypotis, ar verkti. Kur tik einu, apakina mane turtų blizgėjimas, kur tik dairaus, šypsosi man akmeniniai popiežių veidai. Kur mano Dievas, mano tikėjimo šaltinis? Ne, ne, aš netikiu, kad čia jo namai, karalystė ir viešpatija žemėje. Čia garbinamas tik jo tvarinys — žmogus! Čia yra turtingųjų meno galerija ir stabmeldžių pinakotekos!

Ir aš išbėgu. Dabar ir žmones matau, turistų grupes, taksių eiles ir girdžiu visokių kalbų mišinį. Man daug kas siūlos vadovais būti, dar net su specialia kaina. Kiekvienas turistas grūdasi prie obelisko, kad galėtų geriau nufotografuoti bazilikos fasadą ir savo draugus. (Kad galėčiau savo aparatą paslėpti!) Negaliu apsiginti nuo prekybininkų, kurie būtinai nori išsiūlyti savo prekes, ypatingas knygas ir korteles apie Romą ir paties popiežiaus pasirašytus paveikslukus, suvenyrus. Miniatiūrinių bazilikos kopijų pilna, rožančių pardavimas irgi gausus; kokių tik nori: kristalinių, aukšinių ir medinių. Kiekvienas būdas yra sugalvotas ir bandomas žmogų ir jo tikėjimą išnaudoti. Net mažas berniukas prisiartina ir sako, kad už amerikietišką pinigėlį nuves mane parodyti, kur daro relikvijas, ir aš ten jų pigiai prisipirksianti... Stoviu saulėje ant laiptų ir jaučiu, kad jau ašaros akyse viską užtemdo. Įžengiau pro duris, tikėdama rasti pastiprinimo, ko nors švento ir galingo, o išbėgau susimaišius, pasimetus, vieniša. Norėjau ištiesti rankas į viršų ir sušukti — Dieve, kur esi? Tuk Tave slepia tie šalti akmenys, Tave užstoja brangenybių spinduliavimas ir Tavo įpėdinių kultas. Aš norėjau Tave rasti čia paprastą, suprantantį, paguodžiantį. Jaučiuos, lyg būčiau Mozartas, kai jis kreipėsi į Dievą: "O, Die-

ve, pažvelk mylinčiu ir pasigailėjimo žvilgsniu į mane nelaimingą!" Ar aš savyje paklydau? Grįžtu atgal, prie klausyklos; gal man ten parodys kelią. Bet ir ten jaučiuos menka ir kaip niekis. Kunigas nei klauso, nei girdi mano prašymo žodžių, mano pasimetimo abejonėse. Liepia man sukalbėti 12 "Tėve mūsų" ir tada būsiu išgelbėta. Lyg nuvaryta, nueinu nuo klausyklos...

Palieku Romą. Važiuoju motociklu į pietų Italiją. "Arrivederci" Roma, esi graži, pilna istorijos bei architektūros puikaus meno, bet tikėjimo šaltinis man nesi. Šv. Bernardas pasakė, kad Romoj oras grynesnis, dangus artesnis ir Dievas tampa draugu. Kodėl ne man? O gal ir teisingi mūsų kritikuotojai, kurie kaltina mūsų generaciją ir vadina ją pasimetusia? Dabar iškyla mintin Didysis Penktadienis. Jis buvo atšvėstas, kaip reikalinga tradicija. Ir susirinko tūkstančiai tos tradicijos išlaikyti. Buvo naktis. Koliziejuje mirkčiojo geltonos šviesos, kurios apšvietė dangų mėlynai. Virš Koliziejaus griuvėsių švietė skaiستuis pilnas mėnulis. Tokia nuotaika! Popiežius nešė kryžių ir prašė kiekvieną dalyvį padėti vargšams ir neturtingiesiems. Bet atrodė, kad visi susirinkusieji svajojo tik savo svajones ir fotografavo, bandydami, ar kas nors išeis. Kiti galo nelaukė; pamatė popiežių, ir daugiau nebuvo įdomu. Keista, kad ir tą vakarą mano pinigėnukė dingo prie kasos. Atsiminiau dėdę sakant, kad ir šiame Dievo mieste nėra nuodėmė svetimšalį apvogti.

O Velykų rytas! Mama man rašė, koks džiaugsmas bus išgirsti tą šventą rytą Romos bažnyčios varpus skelbiant prisikėlusį Kristų. Bet kažkaip nešventė minia Šv. Petro aikštėje Kristaus prisikėlimo, bet Popiežiaus išėjimą į lauką. Jai nerūpėjo susikaupti ir išgirsti Dievo žodį, bet verčiau sušukti "Viva il papa" ir ploti, išgirstant jo pasveikinimą Velykose itališkai, vokiškai, prancūziškai, angliškai ir t.t.

Išbundu iš galvojimų. Motociklas sustoja. Dairaus, sukinėjuos į visas puses. Kur esame? Mano dešinėje guli didžiulės uolų nuolaužos ir toliau, kur jos baigiasi, tiesiasi jų vietoj balta smėlio pakrantė. O jų-

ra! Jos ramumas mane vilioja. Vis matau priterštus pilkus ežerus, upes, o šios jūros begalinis mėlynumas visai neatsiskiria toliau nuo dangaus. Ir mano kairėje plečiasi nelygūs ir aukšti kalnai. Stebėtina, kaip per vieną akies sumirksėjimą, per vieną galvos pasukimą gamtos švelnus vaizdas tampa neramus, aštrus ir neprieinamas. Dangus šitoj pusėj žymiai tamsesnis. Saulė leidžiasi į jūros gelmes ir nudažo spalvingai visą aplinkumą raudonai, gelsvai, ir viskas spindi lyg spektre. Šypsaisi, juokiuos ir jaučiu, kad širdis vėl laiminga. Taip kaip saulė atsispindi jūroj, taip Dievas man šiuo momentu atsispindi visoj gamtoj. Dabar prisimenu kitus Goethės žodžius, kad gamta yra tikras žmogui matomas Dievo aprangas. Tiesa, Dieve, čia gamtoj vyrauji Tu. Čia Tavo namai, žydinti karalystė. Tavo gyvybė čia. Jaučiu ir tikiu, kad esi visatos kūrėjas, gamtos menininkas. Suprantu dabar, kodėl menininkams sunkiausia atvaizduoti gamtą — nes joje kartu turi būti ir Tavo atsispindėjimas. Ir aš štai gamtoj atrandu po atviru dangum tą, ką praradau po stogu. Štai gamtoj jaučiu Tavo švelnią ranką, ir tampi mano draugu. Ir taip bręsta gamtoje mano tikėjimas. Kelios dienos joje gražina man sielos ramumą. Ir aš keliauju per tą nuostabią gamtą, lyg Dievas mane lydėtų ir, lyg norėdamas sustvirtinti mano tikėjimą, atveda į Pompėjų.

Kelis šimtmečius prieš Kristų egzistavo viena pažangi civilizacija, kurios vardo ir tikros istorijos dar tikrai negalima nustatyti. Tik yra žinoma, kad per miesto patį žydėjimą žemė staiga sudundėjo, tamsuma užėjo, ir didis Vezuvijaus kalnas liepsnom sprogo, paliejo lavą ir palaidojo Pompėjaus miestą kartu su jo gyventojais. Nors daug šimtmečių prabėgo nuo tos tragedijos, jos griuvėsiai šiandieną vis primena gamtos stebuklus. Ir aš liūdnam vaikštinėju ir žiūriu į iškastą "numirusį" miestą, į turtingas meno ir architektūros iškasenas ir į suakmenėjusius žmonių ir gyvulių lavonus. Pro sugriautas kolonadas matyti tas didysis Vezuvijaus kalnas, dabar tylus, ramus, gražus. Keista, bet man Dievo sukurta gamta

ir žmogaus sukurti civilizacijos griuvėsiai neapsakomai nuostabiai čia kartu harmonizuoja. Vezuvijaus kalnas atrodo kaip didysis ir galingas Dievo pirštas, kurio pakelimas perspėja pasaulį vis ieškoti ir neprarasti tikėjimo. Tas pats tikėjimas išaiškina, kodėl vieni gyvena, o kiti miršta, kodėl vienas tik Dievas gali duoti mums gyvybę ir tikrai Jis ją turi teisę atimti. Tikėdama tai, ir aš dabar žinau, kokia menka esu prieš stiprią Dievo galią ir jėgą. Ne vienas žmogus žemėje suranda Dievą gamtoj ir kartu pajunta savo bejėgiškumą. Ir didieji mūsų astronautai, keliaudami erdvėse, suprato savo menkumą kosminiame Dievo pasaulyje. Užtat vienas astronautas, Frank Borman, skrisdamas erdvėj, kreipėsi į Dievą: "Suteik, Viešpatie, mums regėjimą, kad galėtume pasaulyje pro žmonių menkystę išvelgti tavąją meilę. Suteik mums tikėjimą, kad galėtume pasitikėti tavuoju gerumu, nepaisant mūsų ribotumo ir silpnumo. Suteik mums žinojimą, kad galėtume ir toliau melstis protu ir širdimi".

To paties ir aš prašau...

ŽVILGSNIS Į MENĄ

FELIKSAS JUCEVIČIUS

XII. MENAS IR KRITIKA; IMPRESIONIZMAS

Jau nuo seniai menas ir kritika yra nuolatiniame konflikte. Menininkai paprastai mano, kad kritikai nieko neišmano apie meną, ir kad iš viso apie meną nereikia kalbėti. Cezannas laikė kritiką bereikalingu tuščiažodžiu. O Degas turėjęs, sakoma, įgimtą pasibaisėjimą meno kritika ir buvęs įsitikinęs, jog ji tik kenkianti menui. Aišku, meno kritikai galvoja atvirkščiai. Jie laiko kritiką jei ne svarbesniu dalyku už meną, tai tikrai jam lygiu. Tačiau šiandien jau pasigirsta balsų, kurie rimtai abejoja kritikos ateitimi. Ji esanti dabartine savo forma anachroninis dalykas ir esanti pamerkta išnykimui. Vienintelė padori vieta kritikams kalbėti apie meną esą "komikai".

Taip ir panašiai samprotauja iš katedros Marshal McLuhan, ir tai meno kritikų internacionaliniame kongrese. Tai girdėdamas, ne vienas menininkas trina rankas iš džiaugsmo: "Ar aš tai seniai nesakiau?" Bet menininkai neturėtų tuo per daug džiaugtis. Juk atsiranda pranašų, kurie skelbia taip pat ir meno pabaigą. Net rimti kultūros sociologai palygina įvairias šiuolaikines meno formas su konservų dėžutėmis. Dailė, skulptūra, poezija, opera esančios visai išsisėmusios. Menininkai nieko naujo nebeapasako. Daugelis šių dienų meno kūrinių esą tik gudriai užmaskuoti plagijatai. Ne nuo šiandien skelbiama, kad mene jau viskas pasakyta, nors ir buvo prileidžiama, kad galima tą patį kitaip pasakyti. Meno pesimistai skelbia, kad ir ši galimybė esanti išsemta.

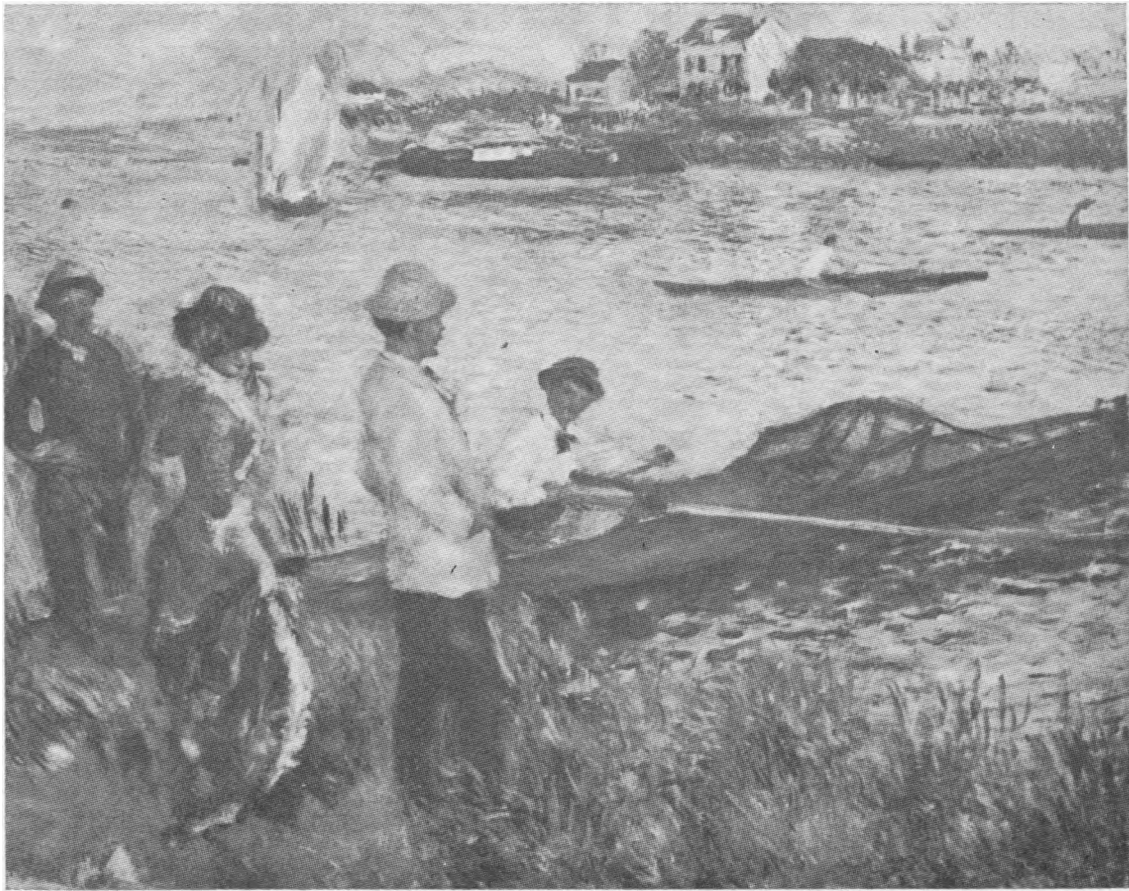
Šiuose samprotavimuose yra daug tiesos. Tačiau nemanau, kad meno pabaiga yra jau čia pat. Man atrodo, kad meno pabaigos pranašai nepažįsta žmogaus. Jis kuria daugiau iš noro kurti, o ne ką sukurti. Jam kūrimas yra svarbiau, negu pats kūrinys. O jis nori kurti, nes jis nori, anot Paskalio, žaisti. Kai kas gal sakys, kad kūryba nėra žaismas. Juk tai lyg ir nesiderintų su meno orumu. Ar tai derinasi ar nesiderina su orumu, viena yra aišku, kad kūryboje yra daugiau žaisminio elemento, negu mes manome ir patys kūrėjai nori pripažinti. Žaismas siejasi su nerimu, o žmogus yra nerami būtybė. Nerami būtybė yra ir kūrėjas. Žaismas siejasi taip pat su nuobodžiu, ir niekas labiau nenuobodžiauja, kaip menininkas, kuris negali kurti. Žmogus buvo ir liks nerami būtybė, jis buvo ir liks nuobodžiaujantis padaras, nors optimistai ir įtaigoja, kad jis artėjas prie kažkokios omegos. Aš netikiu omega, kurią skelbia ultraevoliucionistai. Tačiau tikiu žmogaus nerimu ir jo nuobodžiu, ir štai kodėl aš tikiu ir meno ateitimi, žmogaus noru žaisti iki apsvaigimo.

O jei liks menas, tai liks ir meno kritika. Liks taip pat ir ta įtampa tarp meno ir kritikos. Ta įtampa visad buvo, bet ji niekada nebuvo, tur būt, pasiekusi tokio

aukšto laipsnio, kaip pereitame šimtmetėje, kai pasirodė pirmieji impresionistų darbai. Impresionistinė kritika yra įdomus lapas meno istorijoje. Ji liudija visišką kritikos pralaimėjimą menui. Iš tikrųjų, niekada kritika neklydo labiau, kaip impresionistų laikais. Norėdami suprasti tą skandalingą kritikos prašovimą, turime žinoti keletą dalykų iš meno gyvenimo.

Kaip visi meno sąjūdžiai, taip ir impresionizmas turėjo savo pranašų, tolimesnių bei artimesnių pirmtakų. Impresionistinių elementų jau užtinkame Pierro della Francesca kūriniuose, kuris ar ne pirmtinis buvo aistringai pamilęs šviesa; Velazquez, kurio "Las Meninas", "Verpėjos" ir "Villa Medici" perduoda spontaniškai regėjimo išpūdžius; Goyos "Juoduosiuose piešiniuose", apie kuriuos jau kalbėjau. Neturime pamiršti taip pat anglų peizažistų — Constable ir Turner. Tačiau impresionistai susidūrė tiesiogiai su Prancūzijos meno pasauliu, kurio sceną dominavo neoklasicizmas su Ingres ir romantizmas su Delacroix. Pirmasis skelbė linijos pranašumą spalvos atžvilgiu, o antrajam spalva buvo linija. Kaip tik todėl impresionistai žavėjosi Delacroix. Šalia šių dviejų meno srovių buvo dar kita, kurią ignoravo ir revoliucija, ir imperija — tai Barbizono mokykla, kuriai priklausė Rousseau, Daubigny, Millet, Corot, Courbet ir kiti. Šie dailininkai dirbo kaip tik tuo laikotarpiu, kada kaimo buitės literatūra buvo madoje. Kaip rašytojai, taip ir Barbizono dailininkai norėjo atkurti tikrovę. Jie tapė tai, ką matė, žinojo ir išgyveno. Tačiau Barbizono mokykla nėra monolitinis vienetas. Vieni iš jų mėgo tamsias, rusvas ir pilkas spalvas ir kreipė savo žvilgsnį į Olandijos meistrus, o kiti, kaip Corot, žavėjosi saule. Ypač jis domėjosi šviesos atspindžiais kūnuose. 1827 metais Salonas priėmė jo "Le Pont de Narni". Drobė yra šviesaus tono, ir savo jautria vizija jis pranašauja naują laikotarpį. Sekančioji dailininkų generacija yra daug skolinga Corot už meninės vizijos atnaujinimą.

Dar daugiau ryšio su impresionistų sąjūdžiu turi Edourd Manet, kurio "Le dejeuner



Renoir

Chatou irkluotojas

ner sur l'herbe" sukėlė tikrą skandalą ir staiga išgarsino kūrėją. 1863 metų Salonas atmetė šį paveikslą, bet paryžiečiai turėjo progos jį matyti Atmestųjų salone. Lankytojus piktino tai, kad šičia nuoga moteris buvo atvaizduota apsirengusių vyrų tarpe. Pats imperatorius pavadino paveikslą "nekukliu". Tačiau nei imperatoriaus, nei paryžiečių nepiktino Cabanelio "Veneros gimimas", nors šis paveikslas irgi nepasižymėjo kuklumu. Pastarasis skyrėsi nuo ano tik tuo, kad šičia gulėjo jauna nuoga mergina, apsupta amurinių, o ne apsirengusių vyrų, ir svarbiausia, jis buvo pieštas akademiko dailininko ir kabėjo oficialiame salone. Nė kritika nemėgo Manet paveikslo, bet, tur būt, ne dėl siužeto. Juk visiškai panašaus turinio paveikslas kabėjo Louvre —

tai Giorgionio "La fête champêtre", ir "Pusryčiai žolėje" buvo iš tikrųjų tik šio paveikslo vertimas į prancūziškąjį realizmą. Todėl kritikams turėjo nepatikti šis paveikslas dėl panaudotos technikos. Manet atsisakė čia įprastinio slidaus potėpio, formas mėgino išgauti ne linijomis, o spalvų kontrastu. Vis dėlto paveikslas yra neeilinis. Sodrios vyrų kostiumų spalvos — ruda ir juoda, tamsus, bet puikiai išbalansuotas miško fonas, šviečiančios moterų figūros. Jaunieji dailininkai — busimieji impresionistai — žavėjosi šiuo kūriniu. Jo ėjo pasižiūrėti Paul Cézanne ir Emile Zola, bet vienas žiūrėjo į paveikslą dailininko akimis, o kitas — literato. Cézanno dėmesį patraukė technikos naujoviškumas ir plastinis virtuoziškumas, o Zola žavėjosi drąsiu siužetu,

revoliucionierišku polėkiu ir modernizmu. Šis paveikslas buvo nutapytas tais pačiais metais, kada mirė Delacroix. Viena epocha leidosi, o kitos aušrinė tekėjo.

Prabėgomis noriu priminti ispaniškosios mokyklos įtaką Monet tapybai. Jau anksčiau minėjau, kad "Maksimilijono sušaudymas" yra daug skolingas Goyos "El 3 de Mayo de 1808". Bet Monet labiausiai mėgo Velazquez, ir jį laikė pačiu didžiausiu dailininku. Ispaniškojo meistro įtaka jaučiama daugelyje paveikslų, kaip "Mile Victorine", "Filosofė", "Fleitoje". Su "Monet dans son bateau" prisiartina prie impresionistinės technikos. Čia jis aiškiai pasisako už aiškias spalvas ir lengvus, gyvus potėpius. "Le Bar aux Folies-Bergères" pažymi svarbų posūkį jo tapybos evoliucijoje. Iš impresionistinės technikos jis pasilaiko tiktai šviesiomis spalvomis dominuojančią paletę. Paveikslas pieštas ateljė, o ne lauke. Visas dėmesys nukreiptas į pardavėją. Kaip mažų objektų daugybė, taip ir jos atspindys veidrodyje pabrėžia josios figūrą. Puiki erdvės ir figūrų simetrija, nuostabus perspektyvos žaismas ir pavydėtino grožio piešinys.

2

Ne visi mėgsta datas, ir yra tokių, kurie mano, kad jos visai nereikalingos, kai kalbame apie meną. Tačiau taip galvoti yra netikslu. Juk menininkai nėra antlaikinės būtybės. Jie gyvena erdvėje ir laike, o laikas neišvengiamai siejasi su datomis. Štai kodėl kalbėdami apie meną, mes negalime apsieiti be datų. Kai kurios iš jų yra taip svarbios, jog yra tarsi meno posūkius nurodantieji ženklai. Tokia data yra 1874 metų balandžio 15, kai Paryžiuje buvo atidaryta neoficiali meno paroda, kurioje buvo išstatyti 165 darbai ir dalyvavo 29 dailininkai: Cézanne, Degas, Monet, Guillaume, Pissaro, Renoir, Sisley ir kiti. Jei kas būtų juos paklausęs, kaip jie save norėtų vadinti, tai daugumas tikriausiai būtų atsakę, kad "realistais" ar "natūralistais". Bet jie gavo "impresionistų" vardą, ir visai atsitiktinai. Šioje parodoje vienas iš Claude Monet paveikslų vadinosi: Impression, Sol-

eil levant — Įspūdis, saulėtekis. Pora dienų vėliau "Chivari" kritikas paskelbė straipsnį su antrašte "Exposition des Impressionnistes", kur visu balsu juokiasi iš naujosios tapybos. Šis paveikslas yra tikrai vienas iš pirmutinių darbų. Le Havre uosto vaizdas perduotas melsvai rausvu tonu šviesos ir oro rytiniame mirguliavime.

Paroda susilaukė daug lankytojų. Kaip paprastai tokiais atvejais atsitinka, jų didelė dalis stokojo meno supratimo. Jie mėgo tik tai, ką jie buvo įpratę matyti, ir kas pataikavo jų skoniui — gražias nuogas moteris, sentimentalias scenas, gėles, istorinius ir religinius siužetus. Tokių kūrinių buvo pilna kas antri metai oficialiame salone, kur savo darbus išstatydavo akademikai. Šičia jie staiga išvydo visai nematytą pasaulį. Naujųjų dailininkų kūriniai neturėjo nieko bendro su akademinio konvencionalizmu. Kai kurie ėjo net sąmoningai prieš išgyvenusius principus. Kaip lankytojai reagavo, tai meistriškai perdavė literatūrine forma Emile Zola savo romane "L'Oeuvre". Autorius neslepia, kad daugumas paryžiečių jautėsi lyg bazare, o ne meno parodoje.

Kritikų reakcija beveik nesiskyrė nuo publikos. Vieni juos labai puolė, o kiti iš viso parodos nelaike rimtu dalyku. Štai ištrauka iš jau minėto Louis Leroy straipsnio, kur jis susumuoja kritikos ir publikos nuomonę: "Oi, tai buvo iš tikrųjų sunki dienele, kai nutariau aplankyti pirmąją parodą Kapucinų bulvare kartu su p. Joseph Vincent, peizažistu, Bertin mokiniu, gavusiu medalius ir ordinus iš kelių vyriausybių. Neatsargusis atėjo, nieko blogo nemanydamas. Jis tikėjosi pamatyti tapybos, kaip visur matoma, geros ir blogos, labiau blogos negu geros, bet nenusižengiančios geriems meno papročiams, formos kultui ir pagarbai meistrams. Kas mums forma! Kas mums meistrai! Mums visa to nebereikia, mielas. Mes viską pakeitėme".⁴² Ir eidamas iš vienos salės į kitą, Leroy fiktyvinis palydovas parodoje nieko gero nematė. Vieni paveikslai kėlė jam juoką, o kiti pasipiktinimą. Ne geresnę nuomonę susidarė ir to

meto žymiausias Paryžiaus salonų kritikas: "Manet yra iš tų, kurie mano, kad tapyboje galima ir reikia pasitenkinti *ispūdžiu*. Mes matėme tų *ispūdininkų* parodą pas Nadar, Kapucinų bulvare. Monet — labiau ne-kompromisinis Manet — Pissaro, p-lė Morissot ir t.t., atrodo, paskelbė karą grožiui".¹³

Pora metų vėliau įvyko antroji impresionistų paroda. Kaip lankytojų, taip ir kritikos agresyvumas nė kiek ne mažesnis. Albert Wolf rašė: "Le Peltier gatvė neturi laimės. Po operos gaisro, ši distrikta ištiko kita nelaimė. Pas Durant-Ruel ką tik atsidarė vadinamosios dailės paroda. Eilinis praeivis, suviliotas puošnių vėliavų, užsuka ir išvysta žiaurų spektaklį: penki ar šeši lunatikai — tarp kurių viena moteris — grupė nelaimingų būtybių, pagauti ambicijų manijos, susirinko iškabinti savo darbų. Kai kurie lankytojai neišlaiko juoko, o mano širdis yra prislėgta. Tie, save pasivadinę menininkais, laiko save nesitaikstančiais, impresionistais. Jie pagriebia drobę, braižo ir tėpioja, užmeta atsitiktinai spalvas ir po to pasirašo... Tai šiurpulingas žmogiškosios tuštybės spektaklis, nuėjęs iki kvailystės".¹⁴

Kai savo žvilgsnį kreipiame į anuos audringuosius laikus iš šimto metų perspektyvos, tai mus tiesiog stebina devynioliktojo amžiaus žmogaus nejautrumas naujesiems meno kūriniais, kurių daugelis buvo tikri meno šedevrai. Kaip profesionalai galėjo taip klaidingai spręsti? Impresionistų darbai nebuvo priimtini nė "oficialiesiems" dailininkams. Vertinimo komisijas sudarydavo meno akademijos nariai, ir jie buvo pirmutiniai, kurie neišleisdavo impresionistų į saloną. Net Emile Zola, kuris jaunystėje su tokiu užsidegimu gynė savo draugus, vėliau suabejojo jų sugebėjimais ir pasirinktu keliu. 1880 metais Salonas priėmė pagaliau keletą impresionistų darbų. Ta proga Zola parašė tris straipsnius, kur jis neslepia savo nusivylimo impresionistais: "Tikra nelaimė, kad joks šios grupės menininkas nerealizavo vykusiai ir galutinai naujosios formulės, kurią jie pabiromis pateikia savo kūrinuose. Formulė

begaliniai plati, bet niekur ir niekas jos nepritaikė meistriškai. Jie visi tėra pirmtakai. Genijus dar neužgimė. Mes galime matyti, ko jie siekia, ir juos rasti tvarkoje, bet vel-tui ieškome formulę ikūnijančio šedevro. Štai kodėl impresionistų kova nepasiekė tikslo. Jie nerealizuoja to, ką užsimoja. Jie mikčioja, bet nepajégia surasti žodžių".¹⁵ Savo jaunystės draugą Cézanną jis laikė nevykėliu dailininku. "L'Oeuvre" herojus Claude Lanier, kuris iš desperacijos nusižudo, vaizduoja Cézanną.

Iš impresionistinės kritikos galime daug pasimokyti, ir visų pirma tai, kad, norint kalbėti apie meną, neužtenka daug žinoti, bet reikia jį suprasti. Nėra lengva sukurti meno šedevrą. Dar sunkiau parašyti gerą kritiką. Blogas menas yra lengvas dalykas, dar lengvesnis dalykas yra bloga kritika. Išgirti tai, kas patinka, ir išpeikti, ko nemégsti, nėra dar kritika. Geras kritikas nei giria, nei peikia, o tik bando suprasti. Suprantančių kritikų yra labai mažai, o kai kuriais laikotarpiais jų iš viso nėra. Be abejo, impresionistų kritikai žinojo daug apie dailę, bet mažai ją suprato. Jei jie būtų gerai supratę, tai jie nebūtų suabsoliutinę akademinės tapybos ir suniekinę impresionistinės. Norint suprasti kitą, reikia pačiam būti laisvam. Kritikas turi išsilaisvinti iš savo išankstinių įsitikinimų, savimeilės, savo "aš" tironijos. Impresionistų kritikai buvo savo įsitikinimų vergai. Štai kodėl jie nepajégė suprasti naujosios tapybos. Dar blogiau — jie kliudė ir kitus tai padaryti. Taip apakę buvo ne tik prancūzai, bet ir danai, belgai, rusai, vokiečiai. Šiuo atžvilgiu amerikiečių kritikai pasirodė pranašesni už europiečius ir parodė už juos daugiau meninio subrendimo.

Durant-Ruel iniciatyva 1886 metų pavasarį buvo surengta pirmoji impresionistų paroda New Yorke. Amerikiečių publika ir kritika priėmė juos gana šiltai. Aišku, buvo išimčių, bet aplamai amerikiečiai parodė nuoširdžių pastangų suprasti naująją tapybą. "Art Age" kritikas neabejojo, kad De-gas kūrinuose yra daug meno supratimo ir dar daugiau gyvenimo supratimo, kad



E. Manet

Prie Folies-Bergere baro

Renoir gali užgauti energingą ir vyrišką toną, kad Monet, Sisley ir Pissaro peizažai alsuoja dangiška ramybe ir nuteikia visai maloniai. "The Critic" rašė: "Aiškiai jaučiama, kad dailininkai dirbo su užsispyrimu, ir jei nesilaikė nustatytų taisyklių, tai tik todėl, kad jas buvo išaugę, ir jei nepaisė mažesnių principų, tai tik kad geriau atkreiptų dėmesį į svarbiuosius".⁴⁶ Gal kaip tik todėl šiandien randame J.A.V tiek daug ir tokių puikių impresionistų darbų. Jos muziejai rimtai lenktyniauja su Prancūzijos muziejais.

3

Kas yra impresionistai, daugumai yra šiandien jau gerai žinoma. Trečiosios impresionistų parodos proga Georges Riviere išleido laikraštuką "L'Impressionniste", kur jis gana tiksliai apibūdina savo draugų tapybą. Pagal jį sužeto traktavimas dėl tonų

o ne dėl paties sužeto, skiria impresionistus nuo kitų dailininkų. Jų tikslas yra duoti spalvai kiek galint daugiau aiškumo. Galime net sakyti, kad šviesa yra jiems tiesa. Bet tiesa yra jiems ne tiek sąvoka, kiek vizija, betarpiškos aplinkos išgyvenimas, besikeičiančių išpūdžių pasekmė. Kartais ši tiesa apsieiškia jiems pro lapus krintančiais spinduliais, kartais laukuose pakilusiu vėju, kartais šviesos mirguliavimu, kartais drungnu paunksmiu. Štai kodėl jie buvo *plain air* tapytojai. Šioje srityje jie nebuvo pirmutiniai, nes Barbizono tapytojai praktikavo šios rūšies tapybą nuo seniau.

Ne visiems, gal būt, yra žinoma, kad impresionistinio stiliaus išsivystymui didelį vaidmenį atliko sniego ir vandens studijos. Sniegas padėjo spręsti šešėlio problemą, o vanduo — atspindžio ir mirguliavimo. Žvelkime į Monet priešimpresionistinio periodo



E. Manet

Grojikas fleita

kūrinius — "Prie upės" ir "La Grenouillere". Viename ir kitame kūrinyje dailininko dėmesys yra nukreiptas į atspindžius vandenyje, bet negalėtume sakyti, kad dėl to nukentėjo medžiai ir figūros.

Kai impresionistai studijavo sniegą ar vandenį, šviesą ar šešėlį, kaitrą ar paunksmę, tai jie turėjo taip pat mintyje to meto spalvų teoriją, kaip ją buvo formulavęs prancūzų chemikas Eugene Chevreul. Jo pagrindinė tezė buvo, kad arti esančios spalvos veikia viena kitą ir viena kitą modifikuoja. O kai mes žiūrime į paskirą spalvą, tai ji atrodo neva apsupta papildomosios spalvos aureole. Pavyzdžiui, raudonas taškas baltame fone atrodo tarsi su žalsvu ratu. Jis taip pat domėjosi optiniu mišiniu. Jis atrado, kad du skirtingų spalvų siūlai

iš toliau atrodo esą vienos spalvos. Dirbdami lauke, impresionistai patys įsitikino, kad spalva yra suderinimo reikalas, ir kad kiekvienas objektas siunčia į akį tviskantį spalvotumą, kurį apsprendžia jo paties spalva, jo aplinka ir atmosferinės sąlygos. Kaip išgauti gamtos nuolat besikeičiančią spalvinę gamą? Spontaniškai pasiduodant regėjimo išpūdziams — buvo jų atsakymas. Impresionistai buvo jautrūs spalvų kaitai, ir kaip tik šis jautrumas, o ne teoretiniai akademikų išvedžiojimai transformavo vakarų pasaulio meninę viziją. Aišku, mes neturime pervertinti impresionistų bandymų. Šviesa, spalvų skaidymas, smulkūs potėpiai turi tik reliatyvią reikšmę. Bet impresionistai buvo ir liks svarbūs meno istorijoje, nes jie paruošė pabaigą vienai epochai ir atvėrė duris kitai.

Impresionistų darbai, piešti tarp 1870 ir 1880 m., neatkuria erdvės geometrinės perspektyvos principais, o mirguliuojančios atmosferos toliais, kurie yra šviesos, spalvos ir oro rezultatas. Drobių paviršius atrodo padengtas vibruojančių mažų taškų ir kabliukų audiniu, beformės masės išniuansuotos lakiomis, gyvais potėpiaimis. Pavyzdžiu galime imti Monet "Jauną moterį po gluosniu", "Vasara", "Kapucinių bulvarą", Renoiro "Kaimo kelią" ir "Irkluotojus", Pissaro "Le Verger", Manet "Upė prie Argenteuil". Paskiri potėpiai, paprasti taškai ir maži kabliukai, yra bereikšmiai, o visi kartu sukuria ar tai gaivalingą laukų vaizdą su lyriška nuotaika, ar tai ritminę gamtos ir žmonių harmoniją, kaip matome Venecijos meistrų kūrinuose, ar tai miesto gatvių ir žmonių bangavimą. Šičia prisimenu jau minėto Leroy palydovo užsipuolimą prie Monet "Kapucinių bulvaro". Jis stebėjosi, ką reiškia juodų dėmelių daugybė paveikslo apačioje. Draugui nurodžius, kad tai pasivaikštinėtojai, jis negalėjo suprasti, jog ir jis gali taip atrodyti bulvare. Bet kodėl Monet leido tikrovei meluoti? Todėl, kad norėjo gerai nupiešti paveikslą. Kas nori gerai tapyti, tas turi drįsti suklaidinti žiūrovą. Impresionistams rūpėjo perduoti ne pačius daiktus, o jų spalvotas apraiškas.

EGLĖ JUODVALKYTĖ

Iš ciklo "NYKŪS MOMENTAI"

I

beprotystę ištrėmiau kitan kambarin
žaisti su dirbtiniais dantim, amžium ir ašarom
o aš stovėjau
veidrody
kuodan susuktus plaukus
po kuokštą išardydama
pagal džiaugsmingą taktą paprastu gitaros
ir paprastų šypsenų akordų
paliktu neapsakomam žiaurumui
baimės ir
logikos

išgėriau vyno pasidrašinti
(tik pasakose žmonėms trūksta baimės)
ir vėl pripylus stiklą
sklidinai,
po vieną
skaudžiai
atlenkia pirštus
kad kitas galėtų gerti
kodėl tu negeri..

II

aš beprotystę patenkinau
sausainiais
nedėkingumą nudaviau nepastebėjęs
trupinius atsargiai stumdamas šalin batu

ir stovėjau
įtemptoje
nejaukioje tyloje
kęsdamas bemokšlių pirštų iššaukiamus
plieninių siūlų dzvangtelėjimus
tada:
stiklas vyno pasiūlytas
ir mano atsisakymas — kartotas
(jos pirštų krumpliai baltavo aplink palenkto
butelio kaklą)
aš nepakėliau savo akių
o josios
deginu mano rankoje jau sklidiną
stiklą

pusiau pajuokianti
pusiau liūdna
tylėjo ir laukė

atsargiai palenkęs galvą
gėriau
bet niekada negrįšiu
ne

Štai kodėl siužetą jie pakeitė motyvu. Štai kodėl jų kūriniuose išnyksta vietinės spalvos, o jų vietą užima daugybė spalvotų potėpių, kurie žiūrovo akyje vėl susibėga į vienovę. Štai kodėl šešėliai nebėra pilki ar juodi, o mėlyni, violetiniai ar lelijavi.

Bet impresionizmas nėra tik optinis išpūdis ar jautrus potėpis. Jis yra kartu emocinis išgyvenimas, pavasariniu džiaugsmu persunktas gyvenimas. Barbizono tapytojams gamta buvo interpretacijos objektas, tapybos siužetas, o impresionistams ji yra sensacijų šaltinis, jautulingumo akstinas. Gamtiškasis peizažas kinta, kinta ir gyvenimas. Pasisekimą vejasi nesėkmė, džiaugsmą — liūdesys, sveikatą — liga, ir impresionistų gyvenimą beveik nuolatos lydėjo nesėkmė, liūdesys, vargas ir liga. Bet nežiūrint savo nedalios, jie neduoda nė mažiausios užuominos apie savo vargą, kančią ar ligą. Todėl su pagrindu jų tapyba

buvo kartais palyginta su "Madame Bovary" šaltu, neasmenišku tonu. Iš tikrųjų, impresionistai laikėsi Flaubert principo, kad menininkas negali daugiau pasirodyti savo kūrinyje, negu Dievas pasirodo gamtoje. Štai kodėl jie visi buvo saulėto pasaulio ir giedrios nuotaikos piešėjai. Atkurti *joie de vivre* buvo jų nenumaldomas poreikis.

⁴² L. Leroy, L'Exposition des Impressionnistes, **Charvari**, 25 Avril 1874. Cituojama iš John Rewald, **The History of Impressionism**, the Museum of Modern Art, New York, 1946, p. 256.

⁴³ J. Clartie, Le Salon de 1874. Cituota iš min. v., p. 263.

⁴⁴ **Le Figaro**, 3 Avril 1876. Cituota iš ten pat, p. 295.

⁴⁵ **Le Voltaire**, 18-22 Juin 1880. Cituota iš ten pat, p. 344.

⁴⁶ **The Critic**, April 17, 1886. Cituota iš ten pat, p. 395.

TAUTA KRIKŠČIONIŠKOSIOS PASAULĖŽIŪROS POŽIŪRIU

VACYS KUPRYS

MOKSLINIS AR PASAULĖŽIŪRINIS KELIAS?

Kasdieniniame gyvenime esame pratę tautą laikyti savaime suprantamu dalyku, bet, bandydami ją aptarti, tuoj pajuntame, kaip sunku atskleisti jos esmę ar bent apipavidalinti sąvoką. Todėl gal ne vienas paklaus: ar yra išmintinga skirti šiam reikalui daug dėmesio, kada vienoks ar kitoks sprendimas vis tiek neturės lemiamos reikšmės praktiškame gyvenime. Argi ne tūkstančiai žmonių, paaukoję savo gyvybes tautos gerovei, niekada net nėra bandę atsakyti sau, kas yra tauta? Su šia nuomone reikia iš dalies sutikti. Tikrai, gyvenantiems savame krašte, nepatekusiems svetimųjų valdžiai ar jų stipriai kultūrinei įtakai, tautos sampratos klausimas nėra aktualus. Klausimas, kas yra tauta ir kokia ji yra vertybė, išskyla tik tada, kai žmogus atsistoja tautinio apsisprendimo kryžkelėje. Šioje kryžkelėje šiandien yra mūsų jaunimas ir iš dalies vyresnioji karta, gyvenanti už savo krašto ribų. Sprendimas — likt prie savo tautos ar ją apleisti — priklausys nuo to, kaip suprasime pačios tautos esmę ir atsakysime sau į klausimą, ką ji mums reiškia, tai yra, kokia ji vertybė. Stovinčiam šio apsisprendimo kryžkelėje tautos samprata tampa gyvenimišku klausimu, o ne atitraukta teorija.

Čia pat kyla antras klausimas: kuriuo keliu turime eiti, norėdami atskleisti tautos esmę? Ar gali duoti atsakymą mokslas? Mokslu esame linkę visada pasitikėti; užmiršdami, kad jis kaip pažinimo kelias yra ne tik ribotas, bet daug kur visai nepritaikomas. Mokslo uždavinys įgalinti mus pažinti daiktinę tikrovę. (Daiktas čia suprantamas ne vien medžiagine prasme. V. K.) Mokslas gali atskleisti iki tam tikros ribos daikto sudėtį, jo veiksmo dėsningumą, atskirų daikto dalių santykiavimą, pagaliau spręsti apie daiktą iš jo išdavų. Mokslui galima ir visuomeninio gyvenimo tvarkos analizė, bet tik su sąlyga — bendruomenės ar

kitos žmonių santalkos turi būti suprastos *daiktiškai*. Ar tautą galime suprasti kaip daiktą? Tautą, lygiai kaip ir žmogų, galime laikyti daiktu tik tam tikru požiūriu, bet ne visuma. Medicina ar psichologija žiūri į žmogų kaip į savo tiriamąjį daiktą. Tačiau joks mokslas nesiims atsakyti, kas yra žmogus savo esme ir kokia jo gyvenimo prasmė, nes klausimas stovi už daiktiškos tikrovės ribų.

Yra bendras įsitikinimas, kad klausimui — kas yra tauta — atsakymą turime rasti sociologijoje. Sociologai tautos esmę mato žmonių santalkos išviršinių žymių bei socialinių faktų junginyje. Dažniausiai minimos šios tautą nusakančios žymės: rasė, kalba, gyvenimo būdas, kultūrinė individualybė, bendras istorinis likimas, priklausomybė valstybei ir eilė kitų. Vieni iš sociologų teikia pirmenybę vienoms žymėms, kiti — kitoms; vieni jas jungia viena tvarka, kiti — kita.

Kaip matome, sociologai bando išaiškinti tautos esmę daiktinės tikrovės rėmuose; deja, vieningo atsakymo neturi ir, tur būt, neturės. O neturės todėl, kad šios žymės vienaip ar kitaip suvestos rodo ne *pačios* tautos, bet tautos *kūrinio ar išdavų struktūrą*. Aišku, iš tautos kūrinio struktūros galime spręsti ir apie pačią tautą, bet ne jos visumą, o tik tam tikru požiūriu. Sakysim, ištyrę kurios nors tautos tautosaką, galime spręsti apie tam tikru laikotarpiu buvusį jos kultūrinį lygį. Jei socialinės žymės bei socialiniai faktai neatidengia tautos esmės, tai ar neverta eiti kitu keliu — iškeliant jos *prigimties* klausimą? Šitaip suprastą klausimą mokslas atsisako spręsti. Jis tuo labiau negali mums atsakyti, kokia vertybė yra tauta. Mokslas, atskleisdamas tiesą daiktinėje tikrovėje, kartu atskleidžia tik tas vertybes, kurios *mums tarnauja*, bet jis negali nurodyti vertybių, kurioms mes *privalome tarnauti*. Tauta reikalauja iš mūsų, kad mes jai gyventume. Ar ji to verta? Į

tai mokslas mums atsakymo neduoda. Kad prieitume prie tautos prigimties ir vertybės klausimo sprendimo, reikia pasirinkti kitą kelią, kuris perkirstų daiktinės tikrovės ribas. O tai yra pasaulėžiūrinis kelias.

Pasaulėžiūra yra atsakymas į pasaulio ir žmogiškosios prigimties bei jų egzistavimo prasmės klausimą. Šis aptarimas savyje turi kitus tris klausimus: kas yra mūsų pirminė priežastis, koks yra mūsų santykis su pirmine priežastimi ir kokia mūsų egzistavimo prasmė. Šių klausimų sprendimas ir paruoš mums lauką, kuriame turės išryškėti tautos prigimties samprata. Čia gal ne vienas mane apkaltins, kad tuo žingsniu atsisakau objektyvios tiesos ieškojimo, pasitenkindamas tik filosofiniu ar teologiniu tikėjimu arba, kaip Amerikoje priimta išsireikšti, — spekuliacija. Į tai galiu atsakyti, kad galutinėje išvadoje bet koks pažinimas remiasi tikėjimu — taigi ir mokslinis. Skirtumas yra tik čia, kad mokslinis tikėjimas yra kitoks negu filosofinis ar religinis. Moksle klausiamo, *ka* tikime, o pasaulėžiūroje — *į ką*. (Kalbininkai yra priešingi išsireikšimui "tikiu į", bet jie tikriausiai neįžiūri skirtumo tarp mokslinio ar profaninio ir pasaulėžiūrinio tikėjimo). Moksle tikime, kad pažinome daiktinę tikrovę, bet tame tikėjime esame savotiškai neutralūs, nes nerišame su juo savo žmogiškosios egzistencijos. Tuo tarpu "tikėti į" — tai savo apsisprendimu *eiti į* tą būtybę, kuri yra mano egzistencijos šaltinis.

Šia prasme tikėjimas kuria *žmogiškąjį gyvenimą*, kuris peržengia biologinio gyvenimo ribą ir užima jo vietą. Pasaulėžiūrinė tiesa — tai ta tiesa, kuri pastato mums dilemą — "būti ar nebūti", todėl nenuostabu, kad už ją kartais aukojama savanoriškai biologinė gyvybė. Pasaulėžiūrinės tiesos esmė glūdi ne ten, kad ji subjektyvi, o ten, kad ji yra vadovaujantis veiksnys mūsų gyvenimo turiniui. Ji todėl ir gali atskleisti mums tą vertybę, kuriai privalome gyventi.

TAUTOS PRIGIMTIS

Krikščioniškoje pasaulėžiūroje pirminė priežastis, kaip mums visiems žinoma, yra

asmeninis ir absoliutus Dievas. Tenka tik išsiaiškinti, koks yra mūsų santykis su Juo. Trys įvykiai įrėmina Dievo ir žmogaus santykius: pasaulio ir žmogaus sukūrimas, žmogaus nupuolimas ir žmogaus atpirkimas. Individualiniai žmonių santykiai su Dievu, be abejo, yra įvairūs, bet jie visuomet liks šių trijų įvykių rėmuose. Šventojo Rašto "Pradžios" knygoje parašyta, kad Dievas tvėręs pasaulį žodžiu "tebūnie" ir matęs, kad tai gera, ir jo Dvasia buvo virš vandenų. Iš to matome, kad daiktinį pasaulį Dievas tvėrė iš tolo — nesueidamas su juo į glaudų asmenišką sąlytį. Tverdamas žmogų, Jis nesitenkina žodžiu "tebūnie", o lipdo jį savo rankomis, kvepia iš savęs jam gyvybę, ir šitie veiksmai padaro žmogų į jį panašų. Tais veiksmais Dievas su žmogumi susirišo ne vien kaip kūrejas, bet ir kaip jo *tėvas*. Tiesa, jis yra tėvas tik panašumo prasme, bet dieviškas panašumas žmogui yra egzistencinis, nes tik per jį jis ir tapo "žmogumi". Dieviškas panašumas, kaip išdava iš santykio tarp Dievo ir žmogaus, yra ne kas kita, o *tėvystė*, kurios pirmas šaltinis buvo pats Dievas, bet kuri istorijoje eina per visą žmonių. Iš Adomo šonkaulio sutvėrimas moters yra pirmas horizontalinis egzistencinis ryšys tarp žmonių, vadinamas "*brolyste*".

Šis aiškinimas kai kam atrodys "nemoderanus", nes šiandien jau įprasta galvoti, kad žmogus atsirado biologinės evoliucijos keliu. Į tai galiu atsakyti, kad šitoj vietoj mes turim reikalą su *dorine-religine tikrove*, o ne su daiktine-biologine. Dorinės-religinės tikrovės prasme mums visai neįdomi fizinė ar biologinė kūrybos eiga; lygiai, kaip biologijos mokslui neįdomus Šv. Raštas. Šv. Rašto pasakojimas mums vaizdžiai atskleidžia ne kūrybos techniką, į kurią be reikalo mūsų akys krypta, o *Dievo ir žmogaus santykį*, kurį vadiname "tėvyste". *Ryšys* yra pirmesnis už žmogiškąją egzistenciją. Ne todėl esame broliai, kad esame žmonėmis. Atvirkščiai! Esame žmonės, nes esame broliai. O broliais tampame per tėvystę, einančią iš paties Dievo per visą žmonių giminę. Pasaulis ir žmonės, kaip būtis ne

iš savęs, yra tik tol tikrovė, kol yra santykių su savo egzistencijos šaltiniu — Dievu. Jei Dievas mirtų, tai, nuosekliai galvojant, tą pačią akimirką turėtų viskas virsti į nebūtį. Iš to, kas pasakyta, matome, kad tėvystė ir brolystė nėra nei sentimentas, nei biologinės sąvokos, o mūsų egzistencijos pagrindas. Tėvystė ir brolystė savo esme yra žmogiškoji gyvybė. Ir jeigu mes tikime į amžinąjį gyvenimą, tai taip suprantą gyvybę turime laikyti realesne už biologinę. Brolystės ir tėvystės pažeidimas reiškia mums mirtį. Todėl dorine prasme gyvename tiek, kiek gyvename savo broliui. Paskutinę Teismo Dieną, sako Kristus, bus skirstomi žmonės amžinam gyvenimui ir amžinai mirčiai pagal tai, ar jų žemiškas gyvenimas buvo skirtas savam broliui, ar ne.

Antras svarbus teiginys krikščioniškoje pasaulėžiūroje yra pirminis žmogaus nuopuolimas ir jo pasekmės. Žmogaus misija buvo ir yra užbaigti kurti ne tik pasaulį, bet ir patį save. Kūrėjas tik tada tikras, kai jis nemeluodamas gali pasakyti, kad tai yra jo kūrinys. Kaip žmogus gali sukurti ką nors "sava", pats nebūdamas iš savęs? Prieš atsakydamas į šį klausimą, turi dar kartą grįžti prie Dievo ir žmogaus santykio. Kaip minėjau, tikrasis ir paties Dievo norėtas santykis yra tėvystės ryšys. Tačiau žmogus gali išgyventi jį ne kaip tėvystės ryšį, o tik kaip *absoliučios ir ribotos būtybės susitikimą*. Taigi, vietoj glaudžiai asmeninio, gali būti pasirenkamas "daiktiskas" santykiavimas, kurio tikrovėje nėra, bet žmogaus gali būti įsivaizduotas ir siekiamas. Toks santykiavimas yra loginė nesąmonė, nes absoliutumas nėra sudėtinis, ir todėl ribota būtybė nėra ir negali būti absoliučios būtybės dalis. Tuo pačiu ribota būtybė negali augti absoliučios būtybės kryptimi. Pats siekimas tobulėti absoliučios būtybės kryptimi yra paneigimas ne tik tėvystės ryšio, bet ir absoliutumo. Noras būti Dievu tėra noras turėti jo tobulumą, o ne ryšį su juo. Tai aukščiausias egoizmo ir individualizmo pasireiškimas, vedąs prie ryšių nutraukimo su Dievu ir tuo pačiu prie

savęs priartinimo nebūties arba mirties grėsmei.

Stiprinti tėvystės ryšį — reiškia nešti Tėvui dovanas: pasitikėjimą, paklusnumą ir meilę. Tik tėvystės ryšiu artėjama prie Dievo — peržengiama esama žmogiškumo riba — žmogiškėjama arba, kitaip išsireiškiant, — tobulėjama. Bet kad tas artėjimas virstų paties žmogaus dorine kūryba, jis turi turėti ne tik pajėgumą už jį apsispręsti, bet kartu sutikti prieš tai minėtą *grėsmę* — pasukti ne Dievo Tėvo, bet Dievo absoliuto kryptimi. Šios pagundos ir kartu grėsmės nugalėjimas ir daro dorinę kūrybą *sava*.

Žmogus, pasirinkdamas ne Dievo Tėvystę, o jo galybę, nenutraukė su juo galutinai ryšio, o tik sužalojo jį tiek, kiek žmogiško veikimo ribos jam leido. Sužalojus tėvystę, neišliko sveika ir jos pasekmė — brolystė.

Krikščionybė yra ne kas kita, kaip Dievo pagalba žmogui brolystę atstatyti, nes tik per jos atnaujinimą atstatoma tėvystės ryšys su Dievu. Per Kristų Dievas užmezga su žmonija brolystės ryšius, tuo įgalindamas mus vykdyti žmogiškąjį brolystės atkūrimo darbą. O šis atkūrimo darbas yra labai paprastas. Teturime vykdyti pačiam sau duotą įsakymą: "Aš savo broliui privalau, aš jam ir už jį esu atsakingas, aš jam save aukoju". Vienok pareigos broliui labai skiriasi savo rūšimi ir apimtimi, priklausimai nuo daugelio veiksnių. Svarbiausi veiksniai, kurie apsprendžia mūsų pareigas, yra *tėvystės ir brolystės formos arba bendruomenės*. Mažiausia ir kartu artimiausia tėvystės-brolystės forma yra šeima, antroji vietoj stovi tauta, o toliau seka žmonija. Kiekvienai iš jų turime skirtingas pareigas. Moralinį išipareigojimą turime turėti bet kokiam žmogui, bet jo atlikimas neatleidžia mūsų nuo ypatingų pareigų savo tautiečiams bei savo šeimos nariams. Savo brolių atžvilgiu mes neturime teisės nė sau patiems kenkti, nes mūsų nelaimė yra kartu ir mūsų brolių nelaimė. Neturime teisės nei savo šeimos, nei savo tautos išsižadėti, nes tuo ardome savo brolystę. Dievo Sūnus, tapdamas žmogumi, iš-

aukštino brolystę, o tuo pačiu ir jos apraiškas: šeimą ir tautą.

Iš to, kas pasakys, turėtų aiškėti ir pati tautos sąvoka. Trumpai ją galime šitaip aptarti: "*Tauta — tai žmonijos dalis, kuri ilgo laiko tėkmėje yra jungiama artimais ir nuolat pasikartojančiais tėvystės ir brolystės ryšiais*".

Šio rašinio pradžioje paminėjau sociologų pastangas surasti būdingas žmonijos dalies žymes ir, jas suvedus į junginį, gauti tautos "vaizdą", o tuo pačiu ir atsakymą, kas ji yra. Kaip matome, galime prie tautos sampratos prieiti visai skirtingu keliu: ne ieškant jos būdingų savybių, o išaiškinant jos prigimtį. Tauta yra tėvystės ir brolystės apraiška, ir todėl autorius jaučiasi visai nenukrypęs nuo temos, skirdamas gana žymią šio rašinio dalį tėvystės ir brolystės sampratos išryškinimui. Vienok čia kyla klausimas: ar, atskleidami tautos prigimtį, tuo pačiu atsakome, kas ji yra? Norėdami pažinti bet kokį daiktą, turime visų pirma atskleisti jo vidinę tvarką. Ar, eidami šiuo keliu, galime išvystyti tautos struktūrą? Taip, tik ją sudarys ne jai būdingų žymių tvarka, o tėvystės ir brolystės *ryšių tvarka*. Kaip glaudžiai tautoje esame surišti vieni su kitais, parodys mums šis pavyzdys. Imkim lietuvių tautos praeities laikotarpį, prasidėjusį maždaug Vytautui viešpataujant ir besitęsiantį iki mūsų dienų. Tai laikotarpis, apimęs apytikriai dvidešimt vieną generaciją. Panaudoję geometrinės progresijos formulę, rasime, kad tuo laikotarpiu kiekvienas iš mūsų turime daugiau kaip keturis milijonus prosenelių. Spėjama, kad Vytauto laikais galėjo būti du ar trys šimtai tūkstančių lietuvių; o toje generacijoje, sako matematika, kiekvienas iš mūsų turėjome po du milijonus prosenelių. Taigi kiekvienas lietuvis, gyvenęs Vytauto laikais, yra dešimt kartų prosenelis kiekvienam lietuviui, gyvenančiam dabartyje. Jei bent vienas prosenelis iš tos kartos būtų miręs, nepalikęs palikuonių, tai nė vienas iš dabar gyvenančių lietuvių nebūtų išvydęs pasaulio šviesos, o turėtume tautą iš visai kitų žmonių. Taigi mūsų gi-

mimas buvo apspręstas pačioje tautoje dar prieš šimtus metų. Turėdami tą vaizdą prieš akis, galime drąsiai tvirtinti, kad esame gimę ne vien iš tėvų, bet iš visos tautos. Kaip mes negalėjome gimti iš kitų tėvų, taip lygiai negalėjome gimti ir kitoje tautoje. Šalia vertikalinės — tėvystės ryšių eilės, turime horizontalinę — brolystės ryšių eilę, kuri mus dar labiau suartina.

Tėvystės ir brolystės požiūriu visos tautos yra *grynos*. Žinome, kad ilgainiui įeina į tautos struktūrą ir kitų tautų bei rasų žmonės. Supratę tėvystę bei brolystę biologiškai, nuosekliai turėtume prieiti išvados, kad šiuo atveju tautos "grynumas" yra abejotinas. Kai kas net tvirtina, kad "grynų" tautų iš viso nėra ir negali būti. Taip, rasiniu ar kultūriniu požiūriu "grynų" tautų tikrai nėra, bet rasė ar kultūra tėra tautos istorinio gyvenimo išdavos, o ne struktūrinės jos dalys. Tautos esmė, kaip jau minėjau, glūdi tėvystės ir brolystės ryšiuose, kurių istorinė struktūra įgalina mūsų individualinį, o kartu ir pačios tautos egzistavimą dabartyje. Tėvystės ir brolystės tikroviškumas visai nepriklauso nuo mūsų tėvų ar protėvių kvalifikacijų, todėl tautos visada tėra "grynos".

Savo prigimtimi visos tautos yra lygios. Pradinis tėvystės ir brolystės šaltinis yra pats Dievas, todėl jos priklauso nelygstamoms dorinėms vertybėms. Taigi pagal šią sampratą tauta savo esme yra dorinė vertybė, kuri nėra tiesiogiai skirta mūsų kasdieniniams reikalavimams tenkinti. Atvirkščiai! Mūsų gyvenimas turi būti jai skirtas.

Kad dar labiau išryškintume šią tautos sampratą, manau, bus pravartu peržvelgti kai kurias kitas pažiūras, ypač tas, kurios buvo ir dar yra populiarios lietuvių tarpe.

TAUTA — KULTŪROS PASEKMĖ

Iš visų tautos sampratų, randančių vienokį ar kitokį atgarsį lietuvių galvosenoje, geriausiai išmąstyta ir moksliskai ar filosofiskai apipavidalinta yra vadinamoji "kultūrinės arba tautinės individualybės" teorija. Šios teorijos kūrėjai bei šalininkai yra beveik vieninteliai lietuvių literatūroje

parašę tautiniu klausimu stambesnius veikalus: St. Šalkauskis "Lietuvių tauta ir jos ugdymas", A. Maceina "Tautinis auklėjimas", J. Girnius "Tauta ir tautinė ištikimybė". Vienok ši teorija nėra plačiai pasklidusi ir prigijusi mūsų bendruomenėje, nes ji nelengvai suprantama tiems, kurie neturi pakankamai aukšto išsilavinimo lygio.

Tautą šios teorijos šalininkai laiko pozityviu veiksmiu, nes ji yra sutelktinė lytis žmogiškajam turiniui bręsti. Žmogiškasis turinys yra tikslas, o tauta yra jam priemonė. Taip suprasta tauta nėra vidinė žmonių jungtis, o išorinis veiksnys. Tautos struktūrą sudaro socialinės apraiškos, jungtos ypatingo veiksnio — kultūros. Dr. J. Girnius knygoj "Tauta ir tautinė ištikimybė" (78 p.) rašo: "Kultūra yra tautos 'forma', atseit tasai pradas, kuris sukuria tautą kaip tautą, nes ji materialinius tautos elementus sulydo į vieną visumą ir tuo būdu suformuoja tautinę individualybę".

Šiame apibrėžime lengvai galime pastebėti tautos kaip būties reliatyvumą; jos buvimas ar nebuvimas padaromas priklausomu nuo kultūros kilimo, nykimo, keitimosi. Kad tautos gimtų, kultūra turi veikti žmones kaip skiriamasis ir jungiamasis veiksnys. Kultūra turi būti *kitokia*, negu ji yra kitoje žmonių santalkoje — skiriamasis veiksnys; ji turi būti *sava* — jungiamasis veiksnys.

Manau, kad šiais keliais sakiniiais esu iškėlęs esminius šios teorijos bruožus ir kartu esmines jos silpnybes. Visų pirmiausia kyla klausimas: jei tauta yra kultūros pasekmė, tai kas tada yra tautinės kultūros priežastis? Jei kultūrą suformuoja ne tauta, o kitokia santalka, tai kaip šią pastarąją pavadinsime ir kaip aptarsime jos prigimtį? Į šį klausimą "tautinės individualybės" teorija atsakymo neduoda ir negali jo duoti, nepažeisdama pati savęs. "Prieštautinei" žmonių santalkai, kuri jau kuria kultūrą, reikia turėti kitokią savo egzistavimo pagrindą negu kultūra. Kas kultūrą kuria, tas ją jau turi. Kuo tada prieštautinė santalka skiriasi nuo tautos? Atsakymas aiškus — nėra jokio skirtumo. Taigi "tauti-

nės individualybės" teorijos kūrėjai nepastebėjo vieno paprasto, bet esminio dalyko, kad *kultūra yra tautos kūrybos išdava, o ne jos egzistencijos priežastis*.

Kokią reikšmę ši teorija turi praktiškame išeivijos gyvenime? Ji mus išpėja besiartinančiu pavojumi — nutautilimu; duoda nurodymus, kaip jo išvengti, bet kartu tampa ir pati pavojinga. Ji skelbia, kad nutautilimas yra *realus*, o ne *tariamasis tautos pakeitimas*. Jei tauta iš esmės yra kultūrinė bendruomenė, tai jos nariai yra tie, kurie toje kultūroje išugdyti arba ją prisiėmę. Taigi jaunoji karta, prisiimdama svetimą kultūrą, tuo pačiu išeina iš mūsų tautos, tapdama kitos tautos dalimi. Iš to aiški išvada: nutautilimą galima sulaikyti tik perduodant jaunajai kartai savo kultūrą.

Reikia sutikti, kad kultūra tautos gyvenime yra didelis veiksnys. Ji tautai reiškia tą patį, ką maistas ir apranga žmogaus gyvybei, bet mes žinome, kad maistas ir apranga nėra pati gyvybė. Tautinė kultūra, kad ir svarbus veiksnys, tautinio išlikimo klausimo neišsprendžia. Tik kai kurios kultūrinės sritys, kaip kalba, grožinė literatūra ar dailė, gali būti laikomos paskirų tautų nuosavybėmis; bet apskritai paėmus, kultūra yra tarptautinė ir jos tarptautiškumo žymė laiko tėkmėje vis auga. Kaip teologijos pažinimas dar nežada mums išganymo, taip ir tautinę kultūrą prisiėmę, savaime netampame tautiškai ištikimais ar tautai priklausomais. Pažinę vertybę, dar turime atsakyti į klausimą, ar ji mus morališkai įpareigoja, ar ne. Kultūrinė vertybė negali mūsų morališkai įpareigoti. Žmogaus negalima laikyti atsakomingu už jo kultūrą net ir tuo atveju, jei ji būtų įgyta visai laisvu apsisprendimu. Perėjimas iš vienos tautos į kitą, šios teorijos teigimu, yra visiškai galimas. Kai jaunuolis priklauso kitai kultūrai negu jo tėvai, jis tuo pačiu priklauso jau kitai tautai. Grįžti prie savo tėvų tautybės jam pasidaro nebeįmanoma ir neprasminga, nes jo žmogiškajam turiniui ugdyti kaip priemonė gali tarnauti tik jo sava kultūros forma, o ne svetima, nors ji būtų ir jo tėvų kultūra,

(Bus daugiau)

JĖZUITAI NEPRIKLAUSOMOJE LIETUVOJE

BR. KRISTANAVIČIUS, S.J.

V. NERAMŪS METAI

Naujieji mokslo metai (1925-1926) prasi-dėjo pakilia nuotaika. Pirmoje klasėje bu-vo 35 mokiniai, antroje 29, trečioje 26. T. Kipas dėstė tikybą visose klasėse ir mer-gaičių mokytojų seminarijoje. Kl. Pranas Aukštikalnis, bendrabučio vedėjas, buvo aritmetikos ir gamtos mokytojas. A. Bistras mokė vokiečių kalbos visose klasėse ir prancūzų kalbos antroje ir trečioje klasėje. Antanas Mešlis rūpinosi mokinių drausme ir dėstė lotynų kalbą, aritmetiką ir istoriją trečioje klasėje. Jonas Paukštys, oficialus gimnazijos direktorius, buvo lietuvių kalbos ir geografijos mokytojas visose klasėse. Jis buvo didelis lietuvių kalbos žinovas ir pa-dėjo gerus pagrindus savo mokiniams.

Pradžios mokykloje mokytojavo dvi ga-bios pasaulietės mokytojos. Ją lankė dau-giau kaip 60 mokinių. Bendrabutyje gyve-no 45 mokiniai. Bendrabučio vedėjui padė-jo kl. A. Bistras.

Prasidėjus mokslo metams, tėvus jėzui-tus vėl apniko finansiniai rūpesčiai, nes tė-vai marijonai prašė gražinti paskolintus pi-nigus. Bet, padedami gerų žmonių, jie išsi-kaipstė iš bėdos: vysk. Skvireckas paskoli-no 1.000 dol., o T. Dietz, S.J., viešėjęs tuo metu Kaune su keliais vokiečiais studen-tais, davė 6.000 markių banko garantiją. Be to, už kelių dienų Vakarų Vokietijos provin-cijos ūkvedys atsiuntė 5.000 dol.

Spalio 9 dieną Rotušės aikštėje buvo su-organizuota Vilniaus demonstracija. T. Ki-pas įsakė apšviesti gimnazijos pastatą į Rotušės aikštės pusę ir tokiu būdu parodė jėzuitų solidarumą. Ta proga suorganizuota speciali gimnazijos šventė ant plokščio sto-go¹ nepraėjo nepastebėta kauniškių ir vy-riausybės dienraštyje "Lietuva" buvo tin-kamai įvertinta.

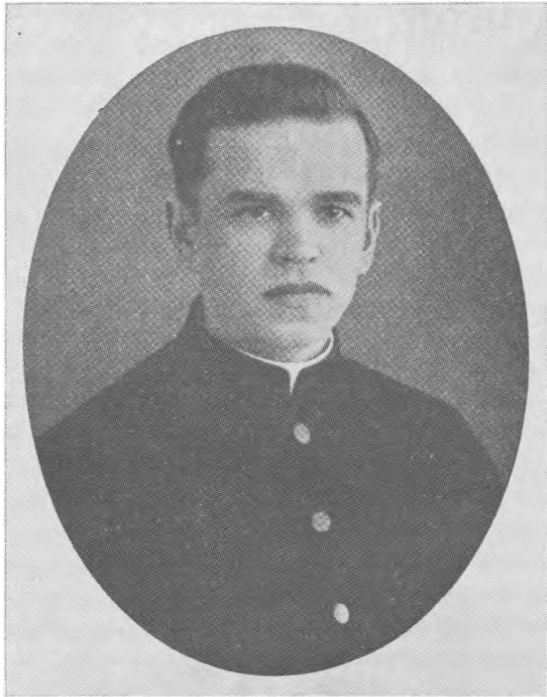
Spalio mėnesio viduryje tylus broliukas Jonas Lukas, atvykęs neseniai iš Vokietijos, pradėjo mažesnius statybos ir remonto darbus kieme ir dirbtuvių sparne, o spalio

pabaigoje brolis Dreisewerd iškepė pirmą kartą duonos ir pyragų. Tie pirmieji vokie-čiai broliukai (Schwartz, Dreisewerd ir Lu-kas) sutaupė namams daug pinigų ir paro-dė lietuviams kandidatams, koks iš tiesų yra brolių gyvenimas. Kandidatų į broliu-kus buvo daug ir jie, matydami vaizdžiai brolių vietą ir darbą, galėjo nuodugniai persvarstyti savo pašaukimą.

Visi kandidatai buvo įjungti į paprastus namų darbus. Vieniems teko šluoti mokyk-los ir vienuolyno patalpas, kitiems dirbti valgykloje ir virtuvėje, dar kiti valydavo kiemą nuo statybos likučių: plytelių, len-tų, žvyro ir pan. Darbas buvo sunkus ir jo valandos netrumpos. Bet ir jis sutaupė ne-mažai išlaidų, išbandė kandidatų intenciją ir užgrūdino jų valią.

Spalio 27 dieną tėvus jėzuitus aplankė Klaipėdos krašto dekanas ir paprašė vieno tėvo kapeliono pareigoms lietuvių gimnazi-jai. T. Kipo pastaba atsiminimuose taip api-būdina dvasinę Klaipėdos gimnazijos pa-dėtį: "Direktorius ir vienas mokytojas yra masonai. Kitas mokytojas yra vedęs kuni-gas. Jo žmona dėsto gimnazijoje tikybą".² T. Kipas tokią padėtį apgailestavo, bet ka-peliono duoti negalėjo, nes neturėjo.

Švenčiant kolegijos globėjo šv. Stanislo-vo Kostkos, S.J., šventę lapkričio 15 dieną, vyskupas Pr. Karevičius pašventino naują gimnazijos pastatą. Šventėje dalyvavo prel. Faidutti, ministeris K. Jokantas, prel. Dam-brauskas, prel. Januševičius, pulk. Grigaliū-nas-Glovackis, J. Romanas, "Ryto" redak-torius Strimaitis, prof. Būčys su dviem tė-vais marijonais ir prof. Volk.³ A. Smetona galėjo dalyvauti tik pamaldose. Keletas kviestų seimo narių neatėjo, nes, matyt, ne-turėjo simpatijų vokiečiams. Šventės proga nuoširdų žodį tarė vysk. Karevičius, minis-teris Jokantas, prel. Faidutti, prof. Būčys, prel. Januševičius ir prel. Dambrauskas. Po oficialios dalies keletas dalyvių susirinko dideliame svečių kambaryje, kur pulk. Gri-



**Jonas Paukštys, S.J., pirmasis jėzuitu
gimnazijos direktorius**

galiūnas-Glovackis vyskupo ir ministerio akivaizdoje labai išgyrė gimnaziją ir jos vadovybę.

Priešingos nuomonės apie jėzuitų auklėjimo įstaigą buvo "Lietuvos Žinios", kurios lapkričio 22 dieną smarkiai puolė jėzuitų gimnaziją ir jos vadovybę. Klierikas Jonas Paukštys, gimnazijos direktorius, esąs žmogus be išsilavinimo.

Švenčiant Naujuosius Metus, arkivysk. Jurgis Matulevičius atlaikė tėvų jėzuitų bažnyčioje pamaldas ir pasakė pamokslą. Per pusryčius jis labai rimtai išsireiškė apie Bažnyčios ir vyriausybės įtemptus santykius. Tik vėliau, sausio 11 dieną, jam atrodė, kad krizė jau praėjusi ir įtampa mažėjanti.

1926 m. vasario 12 dieną užsimezgė gimnazijos teatras. Senaisiais laikais jėzuitų kolegijų teatrai buvo garsūs ir žymūs. Vaidinimai užsitęsėdavo kelias dienas, kartais net savaitę. Juos gana smulkiai aprašo Rene Fülöp-Miller savo knygoje "Macht und Geheimnis der Jesuiten". Kauno jėzui-

tų gimnazijos teatro pradžia buvo kukli, artistai jauni, režisierius ne profesionalas, salė mažytė. Kauno Jėzuitų Gimnazijos dešimtmečio leidinyje taip aprašoma ši iniciatyva: "Kartą 1926 metais tėvas Mešlis, pirmos klasės auklėtojas, liepė keliolikai mokinių išmokti deklamuoti po eilėraščių. Kuriam tikslui — nepasakė. Išmokom, padeklamavom, kaip kas galėjom. Iš visų deklamatorių išrinko keletą ir pasakė: "Kuriam teatram — vaidinsime!" Nustebome. Mes vaidinsim? Būsime artistai? O, tai buvo malonu. Ir iš tikrųjų, po keletos dienų pradėjome repetuoti T. Andruškos, S.J., komedijėlę "Bolševikai Panevėžyje". Tai trumpas veikalėlis, daug darbo nereikalavo. Ir štai vasario mėnesio 12 dieną uždėjo mums grimą, ir mes pirmą kartą pasirodėme scenoje. .. Vaidinome du spektaklius. Vieną mokiniams, o antrą tėvams ir šiaip svečiams"⁴.

Vasario 18 dieną Švietimo ministerija pranešė tėvams jėzuitams, kad jie galės atidaryti rudenį 4-tą ir 5-tą klasę. Penktoji klasė buvo atidaryta tik todėl, kad jos norėjo Antanas Smetona. Pažindamas gerai T. Kipą ir jėzuitų auklėjimo kryptį, jis norėjo siųsti savo sūnų į jėzuitų gimnaziją. Penktoje klasėje mokinių buvo tik 11.

Tų metų pavasaris buvo ankstyvas, ir kovo pradžioje pradėjo tirpti sniegas ir leidas. Patvinusi Neris nuvertė Vilijampolės tiltą ir pradėjo semti senamiestį. Nuo to potvynio nukentėjo ir jėzuitų gimnazija. Nors maisto produktai buvo išgelbėti, bet namai liko nešildyti net 4 dienas, nes rūsyje buvo pusantr metro vandens.

Palikęs gimnaziją globoti kitiems tėvams, gavėnios metu T. Kipas vedė moksleiviams rekolekcijas Prienuose, Ukmergėje, Šakiuose, Lazdijuose ir Dotnuvoje. Anksčiau jis vedė rekolekcijas seselių širdiečių seminarijos auklėtinėms. Tuojau po Velykų pasklido gandas, kad Pijus XI įsteigęs atskirą Bažnyčios provinciją Lietuvoje su 5 vyskupijom. Tuo džiaugėsi visi susipratę katalikai. Bet jų džiaugsmas buvo neilgas, nes, baigiantis mokslo metams, buvo sudaryta kairiųjų vyriausybė. Prieš pat vyriausybės

pasikeitimą tėvai jėzuitai galėjo pasirašyti Audenių ir Bajėnų nuosavybių sukeitimo kontraktą.⁵ Bajėnų ūkis buvo reikalingas bendrabučio ir vienuolyno išlaikymui. Bajėnai buvo taip pat mėgstama tėvų ir gimnazistų poilsio vieta.

Pabaigę mokslo metus, tėvai jėzuitai išvažiavo atostogų į Bajėnus. Jau balandžio mėnesį ten buvo nusiųsti keli kandidatai, kurie dirbo kartu su samdiniais. Atvažiavus tėvams, kandidatai galėjo išklaustyti mišias ir pajusti, kad jie nėra visiškai apšvietę. Gražios Nevėžio pakrantės atgaivino tėvų jėzuitų jėgas, bet jų dviasia slėgė nemažas rūpestis: kaip žiūrės socialistų valdžia į jėzuitų gimnaziją? Mat, gegužės mėnesio rinkimai socialistams davė seime balsų daugumą, o anų laikų socialistai buvo žinomi kaip Bažnyčios priešai. Kaip jie elgsis su tėvais jėzuitais, kurių daugumas, be to, buvo vokiečiai?

Politinio klimato pasikeitimą tėvai jėzuitai jau pajuto, atostogaudami Bajėnuose. Atvykę jų aplankyti prel. Faidutti ir kun. Jonas Sitavičius papasakojo T. Kipui, kad arkivysk. Matulevičius esąs labai nusiminęs, nes negavęs audiencijos pas ministerį pirmininką Mykolą Sleževičių. Audiencija buvo atsakyta labai nemandagiu būdu. Be to, valdžia ruošianti įstatymą, kuriuo bus nubrauktos kunigų algos. Taip pat ir arkivysk. Juozas Skvireckas esąs labai nusiminęs. Jis esąs pasiryžęs kovoti, nes valdžios bloga valia esanti aiški.

Liepos 25 dieną atvyko į Kauną T. Bley ir mėgino įtraukti į mokyklos darbą T. Andruską. Bet šis nesutiko. T. Bley norėjo uždrausti T. Kipui įsileisti į jėzuitų namus Pavasarininkų Gimnaziją Suaugusiems. Tos gimnazijos pamokos buvo numatytos vakarais. Sužinojęs, kad sutartis su pavasarininkais jau pasirašyta, T. Bley nusileido.

Pabaigęs naujokyną ir filosofijos studijas, rugpiūčio 5 dieną į Kauną atvyko T. Jonas Bružikas. Kiek anksčiau buvo atvažiavęs klierikas Karolis Fulst, tuojau suliečiantas Fulstu. Jo tėvas buvo lenkų užimtoje Vokietijos dalyje mokytojas, ir sūnus buvo pramokęs lenkiškai. Pakalbintas T. J.

Venckaus, kl. K. Fulstas pasisiūlė Lietuvai. T. Kipas labai nustebo, kad ir vienam, ir kitam kairiųjų valdžia davė leidimą mokytojauti gimnazijoje. T. J. Bružikas buvo paskirtas gimnazijos direktorium.

Rugpiūčio 27 dieną tėvų jėzuitų patalpose pradėjo savo darbą Pavasarininkų Gimnazija Suaugusiems.

Improvizuodamas penktąją klasę dėl Juliaus Smetonos, T. Kipas negalėjo numatyti visų to gesto pasekmių. Su buvusiu prezidentu jis susipažino jau 1923 m. spalio 8 dieną. Tarpininkaujant Gottlieb Senn, A. Smetona pakvietė jį į savo namus, o S. Smetonienė paprašė ta proga T. Kipą parūpinti vokiečių seselių kažkokiai vaikų prieglaudai. T. Kipas jos pageidavimą įvykdyti negalėjo, bet su Smetonų šeima tuojau susidraugavo. Siūsdamas savo sūnų į jėzuitų gimnaziją, A. Smetona parodė, kur krypta jo simpatijos ir kad jis nesibijo svetimtaučių. Anais laikais tas Smetonos gestas tėvams jėzuitams buvo labai naudingas, nes prie jų netrukus pradėjo kabinėtis socialistų valdžia.

Mat, 1926 m. vasarą į Kauną atvyko T. Gerhard Sūdhoff, S.J., kuriam, kaip nepatikrinami gandai sakė, T. Provincijolas pasiūlęs arba išstoti iš Jėzaus Draugijos, arba vykti į Lietuvą. Teisingi ar neteisingi, tie gandai nusako bent T. Sūdhofo kvalifikaciją. Gimęs 1886 m. ir klebonavęs keletą metų Vokietijoje, 1919 m. jis įstojo į jėzuitų ordiną ir pasiliko keistokų manierų. Spalio 18 dieną užsienio ministerija, kurią valdė Sleževičius, atmetė jo prašymą prailginti vizą. Norėdamas pavesti T. Sūdhofui tikybos pamokas vokiečių gimnazijoje Kaune, T. Kipas pasitarė su Vokietijos konsulu ir arkivysk. Skvirecku, ką daryti. Sekdamas jų patarimu, T. Kipas paprašė T. Sūdhofą pasilikti Lietuvoje ir be pratęstos vizos. Atrodo, kad tam planui pritarė ir arkivyskupas Matulevičius, nes jis spalio 18 d. T. Kipui taip išsitarė: "Mes pasitrauksime tik prieš policijos jėgą".⁶ Kad niekam nekristų į akis, T. Sūdhofas išvyko į Bajėnus ir pradėjo mokyti lietuvių kalbos. Tuo tarpu švietimo ministeris V. Čepinskis nesutiko

patvirtinti jo mokytoju vokiečių gimnazijoje, o spaudoje pasirodė žinia, kad jis negalimai gyvenęs Lietuvoje. Padedamas Edvardo Turausko ir G. Senn, T. Kipas paruošė Sūdhofo reikalu memorandumą Vokietijos kancleriui Marksui ir pasiuntė jį T. Bley. Edvardas Turauskas padarino T. Kipą, sakydamas, kad "jei T. Sūdhofas bus išstremtas, protestuodami prieš valdžią, išlydėsime jį su studentais ir orkestru".⁷

Aplankęs ministerį pirmininką M. Šleževičių, arkivysk. Matulevičius užėjo pas T. Kipą ir papasakojo naujienas: Šleževičius nenorįs pripažinti nei naujų vyskupų, nei vyskupijų. Arkivyskupo ir T. Kipo nuotaika buvo taip prislėgta, kad čia pat abu pasitarė, kaip būtų galima reikalui esant išgelbėti bent vienuolynų nuosavybę. Prel. Faidutti, nesant Kaune nuncijaus, nutarė kreiptis į Vokietijos nuncijų Pacellį.

Praėjus kelioms dienoms, socialistų vyriausybė išsiuntė raštą vyskupams, kuriame buvo sakoma, kad ji jų nepripažįsta. Kunigams patariama kreiptis į vyriausybę betarpiškai. Spalio 3 dieną Prof. Volk pasakė T. Kipui, kad Lietuvos konsulas Karaliaučiuje gavo papeikimą už tai, kad jis davė vizą T. Sūdhofui. "Kaip galėjote įleisti jėzuitą. Dabar mes turime nemalonumų su vokiečių atstovybe", taip skambėjęs tas papeikimas. Netrukus spaudoje pasirodė žinia, kad T. Sūdhofui duotas leidimas gyventi Lietuvoje vieną mėnesį. Jei jis būtų pasakęs aiškiai savo kelionės tikslą, nebūtų gavęs vizos.

Lapkričio 2 dieną T. Kipas taip rašė savo dienoraštyje: "Berlynas pradėjo akciją Vokietijos atstovybėje (Kaune), bet, tur būt, veltui, nes valdžia tvirtina, jog T. Sūdhofas melavo ir suklastojo dokumentus. Atrodo, kad ministeriai yra užsispyrę ir nenori palaukti, kol bus išaiškinti priekaištai. Iš savo pusės mes pasiryžom nepasiduoti, nes 1. visi priešai šauks: apgavimas, suklastojimas dokumentų; 2. ateityje niekuomet nebūsime tikri (apie valdžios intencijas), kiti galvos, kad mes paskutinę minutę pasiduosime. Smetona manė, kad vyriausybė nusileis".⁸

Socialistų priekaištas, kad T. Sūdhofas melavo ir suklastojo dokumentus, buvo rimtas dalykas ir negalėjo būti praleistas pro pirštus. Žinoma, pats T. Sūdhofas buvo menka pagalba atgimstančiai provincijai, bet čia dalykai sukosi ne tiek apie žmogų, kaip apie patį principą: jei valdžia neišsileis svetimšalių dabar, ji galės neišsileisti ir tada, kai pagalba gimnazijai bus labai reikalinga. Todėl T. Kipas ryžosi kovoti.

Lapkričio 4 dieną jis nugirdo, kad Kauno policijos vadas su dviem agentais išvyko į Bajėnus suimti T. Sūdhofo. Bet laimingu sutapimu tą dieną T. Sūdhofas grįžo į Kauną, o kitą dieną su T. Kipu nuėjo pas Vokietijos pasiuntinį. Pasiuntinys jiems pasakė, kad T. Sūdhofo reikalu ką tik buvęs pas Šleževičių. Deja, jo žingsnis neturėjęs teigiamų rezultatų. Dėl visa ko pasiuntinybėje buvo sudarytas ilgas visos tos bylos protokolas.

Tą pačią dieną (lapkričio 5) prasidėjo ir kitas labai nemalonus dalykas: kairiųjų organas "Socialdemokratas" paskelbė aštrų straipsnį prieš T. Kipą, kuriame jis kaltinamas, kad prieš tėvo valią paviliojęs nepilnametį kandidatą Antaną Senavaitį ir nusiuntęs jį į naujokyną. Straipsnyje T. Kipui buvo grasoma net teismu. Tą klaidingą žinią paskleidė kažkoks kandidatas, kurio pavardės T. Kipas nemini. Pasitaręs su kitais tėvais, jis apsisprendė kviešti A. Senavaitį į Kauną, žinoma, jei bus reikalas.

Antanas Senavaitis gimė Kriokialaukyje 1908 ar 1909 metais. Jo tėvas buvo zakristijonas ir, matydamas vieną kunigą alkoholišką, pergyveno religinę krizę. Sūnus mokėsi Alytaus gimnazijoje ir pasižymėjo neeiliniais gabumais. Dalyvaudamas T. Kipo rekolekcijose 1925 m., kartu su Jonu Borevičium ir Antanu Griškonių jis apsisprendė stoti į Jėzaus Draugiją, nors buvo baigęs tik penktą klasę. Jonui Borevičiui aptariant pašaukimo klausimą su gimnazijos kapelionu kun. Antanu Žygu, keistu nujautimu šis jam prasitarė, kad Griškonis ir Senavaitis pas jėzuitus neištvers. Nepaisant pranašystės, visi trys kandidatai 1925 m. birželio mėnesį nuvyko kartu į Kauną ir no-



1926 m. potvynis Kauno senamiestyje

rėjo tapti vienuoliais. Tų pačių metų rudenį jie buvo išsiųsti į naujokyną Olandijoje.⁹

A. Senavaitis buvo malonaus ir gyvo būdo naujokas. Tiesa, jis įstojo į vienuolyną prieš tėvo valią, bet galėjo nukelti įžadus tol, kol taps pilnamečiu, t.y. 18 metų amžiaus. Bet "Socialdemokrato" redakcija nesigilino nei į Bažnyčios teisę, nei į informacijos tikslumą ir, atradusi gerą progą pakenkti tėvams jėzuitams, paskelbė savo straipsnį.

Lapkričio 8 dieną T. Kipas iš savo pusės paruošė atsakymą "Ryto" dienraščiui ir jo kopijas išsiuntė T. Bley ir A. Senavaičiui. Paskui jis aplankė Vokietijos pasiuntinį, kuris prieš keletą dienų buvo pas Sleževičių. Ta proga ministeris pirmininkas jam taip pasakęs: "Jei paaiškės, kad ne T. Sūdhofas pakeitė pasą, tuokart jis, Sleževičius, nedarysias jam jokių sunkenybių".¹⁰ Nepaisant tų gražių žodžių, kai T. Sūdhofas lapkričio 20 dieną grįžo iš Bajėnų į Kauną, jam buvo pasakyta, kad Lietuvoje gali pasilikti tik 7 dienas. Į T. Sūdhofo reikalą lapkričio 22 dieną įsiterpė ir A. Smetona.

Po ilgo pokalbio su vidaus reikalų ministriu jis T. Kipui pasakė, kad T. Sūdhofui bus leista pasilikti Lietuvoje. Iš tiesų, kitą dieną atėjo žinia, kad T. Sūdhofui prailginama viza pusei metų.

Tuo tarpu išsisklaidė ir kita audra: naujokas Antanas Senavaitis parašė T. Kipui laišką, išdėstydamas, kaip ir kodėl įstojo į vienuolyną. Tą gražų laišką T. Jonas Bružikas perskaitė bažnyčioje per vakarines pamaldas. Tikintiesiems jis padarė gilų įspūdį ir atskleidė "Socialdemokrato" šmeižtą. Susipažinęs su laiško turiniu lapkričio 18 dieną, valstybės gynėjas manė, kad užvesta byla bus nutraukta, nes naujoko liudijimas esąs labai aiškus.

Pergyvenę tuos didelius nemalonumus, tėvai jėzuitai stebėjosi, kad gruodžio 2 dieną socialistų valdžia patvirtino T. Antaną Fengerį gimnazijos mokytoju. Greičiausiai tai įvyko švietimo ministerio Vinco Čepinskio iniciatyva, kuris, T. J. Venckaus liudijimu, tėvams jėzuitams visuomet buvo prie-lankus.

Tomis pat dienomis buvo organizuojama trijų žmonių ekskursija į Romą (Kl. Jonas Paukštys ir du gimnazijos mokiniai) šv. Aloyzo jubiliejaus proga. T. Kipas norėjo, kad su J. Paukščiu važiuotų ir Julius Smetona. Tuo reikalu jis aplankė Smetonų šeimą. S. Smetonienė manė, kad Juliaus sveikata esanti per silpna. A. Smetona pasakė T. Kipui, kad Kaune bijomasi komunistų perversmo. Bet jis pareiškė viltį, kad kariuomenė užbėgsianti jiems už akių.

Gavęs žinių iš karininkų, su kuriais buvo gerokai susidraugavęs, klierikas A. Mešlis informavo T. Kipą gruodžio 16 dieną, kad dar tą pačią naktį kariuomenė sukils prieš vyriausybę. Sukilimas tikrai įvyko, bet jį pastebėjo tik T. J. Bružikas. Užlipęs ant plokščio gimnazijos stogo atsikvėpti 2,30 val. naktį, jis matė gatvėse kariuomenės ir policijos būrius. Kl. Mešlis taip pat pranešė T. Kipui, kad vakare komunistai ruošiasi suimti A. Smetoną. T. Kipas perdavė tą žinią Smetonai ir patarė jam nakvoti svetur. Savo laiku buvo kalbama, kad



Mykolas Sleževičius, ministeris pirmininkas ir užsienių reikalu ministeris 1926 m.

Smetona nakvojęs pas arkivyskupą Skvirėcką.

Pasikeitus vyriausybei ir A. Smetonai tapus prezidentu, tėvai jėzuitai galėjo atsikvėpti lengviau. Nors jie nebuvo susirišę su jokia partija, bet socialistų sukurta atmosfera Lietuvos katalikams buvo tvanki. Vis didėjas komunistų įžūlumas nieko gero nežadėjo ateičiai, o gyventi diena iš dienos be jokios pragiedrulių vilties buvo nelengva.

1927 m. pradžioje T. Kipas turėjo proga aptarti ruošiamą konkordatą su Prel. Faidutti, o sausio 11 dieną su prezidentu A. Smetona ir naujuoju ministru pirmininku Augustinu Voldemaru. Mokyklos reikalus jis aptarė su S. Smetoniene, tapusia jėzuitų gimnazijos Tėvų Komiteto pirmininke. Vasario 5 dieną buvo išspausdintas T. Fengerio paruoštas bažnytinių giesmių rinkinys, skirtas moksleivių pamaldoms. Leidinyje buvo įdėta plačiai vartojamos lietuviškos giesmės ir nemažai vokiečių giesmių, kurių tekstą išvertė prel. Dambrauskas. Tos giesmės mokiniams patiko, bet vyresnio amžiaus žmonėms pasiliko svetimos. Kai maždaug už 10 metų T. Fengeris norėjo išleisti antrąją laidą, patys lietuviai jėzuitai jo planui nepritarė.

Sausio 27 dieną mirė arkivysk. Jurgis Matulevičius,¹¹ o vasario 16 d. dr. Jonas Basanavičius. Gedulo pamaldose už tuos du žymius lietuvius dalyvavo visa jėzuitų gimnazija. 1927 m. vasario antroji pusė buvo tokia šalta, kad švietimo ministerio įsakymu mokyklos buvo uždarytos iki kovo 6 dienos. Jėzuitų gimnazijoje 18 žmonių susirgo gripu.

Jėzaus Draugijos papročiu, T. Provincijolas turi kasmet aplankyti visus namus bent vieną kartą. Kai vasario pabaigoje T. Bley norėjo atvykti į Kauną, Voldemaro valdžia nedavė jam vizos. Tuokart, prel. Faidutti pasakojimu, išikišęs A. Smetona, ir T. Bley gavo vizą. Ta proga A. Smetona taip išsireiškęs prelatui Faidutti apie tėvus jėzuitus: "Juos reikia įleisti (į Lietuvą). Jei jie nori pasilikti, tai dar geriau. Mums tokie žmonės reikalingi".¹² Patariant prelatui

Faidutti, T. Kipas ir T. Bley kovo 2 dieną nuėjo į prezidentūrą ir padėjo A. Smetonai už šiltus žodžius. Tą pačią dieną T. Kipas aplankė arkivysk. Skvirecką ir prel. Dambrauską, o kitą dieną užėjo pas ministrę pirmininką. Vakare pas tėvus jėzuitus užėjo arkivysk. Skvireckas aptarti dviejų reikalų — konkordato ir kun. Stasio Gruodžio pašaukimo.

Kun. Stasys Gruodis gimė 1896 m. Paaiškęs Voronežo gimnaziją aukso medaliu, 1916 m. įstojo į Karo medicinos akademiją Petrapilyje, 1918 m. grįžo į Lietuvą ir mokytojavu Ukmergės gimnazijoje. 1920 m. buvo išrinktas į steigiamąjį Seimą, paskui įstojo į kunigų seminariją ir, ją baigęs, išvyko į Vokietiją (Münsterį) studijuoti moralinės teologijos pas garsųjį profesorių Mausbachą. Prel. Mačiulis-Maironis jautėsi senstas ir parinko kun. Gruodį savo įpėdiniu. Münsterietyje kun. Gruodis pajuto pašaukimą į Jėzaus Draugiją. Arkivyskupas sutiko išleisti jį iš savo vyskupijos, jei jis, tapęs jėzuitu, galės dėstyti moralinę teologiją Kauno Kunigų Seminarijoje. T. Kipas tą sąlygą priėmė, ir kun. Gruodis įstojo į jėzuitų ordiną 1927 m. balandžio 21 dieną.

Pramokęs gerokai lietuvių kalbos, kovo 24 d. T. A. Fengeris vedė rekolekcijas seselių širdiečių seminarijai, o T. Kipas kitoms mokykloms jėzuitų bažnyčioje. Jose dalyvavo abi Aušros gimnazijos, prekybos mokykla, vidurinė mokykla ir seselių Kazimieriečių gimnazija. Bažnyčia buvo sklidina jaunimo, ir T. Kipas pažymėjo savo dienoraštyje, kad rekolekcijose labai uoliai dalyvavo aukštesnės klasės.¹³ Kovo 31 d. T. Fengeris pradėjo rekolekcijas jėzuitų gimnazijos mokiniams, o T. Kipas Pavasarininkų gimnazijai, Saulės Seminarijai, Simono Daukanto Seminarijai ir Technikos mokyklai. Balandžio 3 dieną T. Kipas pradėjo rekolekcijas kariūnams ir aspirantams Panemunėje ir karininkams Šančiuose. Jėzuitų gimnazijos mokiniams darydavo didelį išpūdį, kai karininkai atvažiuodavo automobiliu pasiimti T. Kipo. "Ypatingai krito į akis", rašo T. Kipas, "kad Lietuvos kariuomenė pakvietė nelietuvį vesti reko-



Prezidentas Antanas Smetona

lekcijas".¹⁴ Gen. Kazimiero Musteikio pareiškimu, Šančiuose tuokart buvo du pulkai ir trys batalijonai. Karininkų, jo nuomone, galėjo būti apie 150.

Balandžio 23 dieną iširo krikščionių demokratų ir tautininkų koalicija. Krikščionys demokratai pasitraukė iš vyriausybės. Patariamasis senas draugas K. Jokantas, T. Kipas kitą dieną paprašė švietimo ministrę Leoną Bistrą, kad patvirtintų mokytojų sąstatą ateinantiems mokslo metams. Ministeris prižadėjo.

Gegužės 8 dieną jaunesnieji jėzuitų gimnazijos mokiniai priėmė pirmąją šv. Komuniją. Komuniją dalino arkivysk. Schioppa, neseniai atvykęs į Lietuvą. Arkivysk. Schioppa buvo internuncijus Olandijai, o kai ši panaikino savo atstovybę prie Vatikano, jis atvyko į Kauną. Anksčiau jis buvo Vengrijoje. Kai T. Kipas užėjo pas jį pirmą kartą (III.2), jis prašė laikyti jį savu žmogumi. Apie Lietuvą jis buvo girdėjęs daug gražių dalykų iš kl. Juozo Venckaus, o kai



Pirmoji komuniija 1927 m. Sėdi iš kairės i dešinę: T. J. Bružikas, prel. A. Faidutti, nuncijus L. Schioppa ir T. J. Kipas

atvažiavo į Kauną, pamatė ką kita. Internuncijaus butas buvo mažytis, o kraštas gana neturtingas. T. Kipas bijojo, kad neigiami nuncijaus atsiliepimai apie kraštą ir jo menką butą gali daug ką sugadinti.¹⁵

Švėsdami tautos šventę gegužės 15 dieną, tėvų jėzuitų gimnazijos mokiniai su nauja mokyklos vėliava dalyvavo pamaldose katedroje, paskui nužygiavo į Žaliajį Kalną, kur buvo kariuomenės paradas, o iš ten į Karo muziejų. Po tos šventės netrukus pasirodė ir tamsiai mėlynos spalvos gimnazijos kepurės su metaliniu ženkleliu priešaky, kur buvo įrašytos trys raidės: K.J.G. — Kaimo Jėzuitų Gimnazija. Juokdariai tas raides taip išaiškino: Kipo Jono Gimnazija.

Sekminių dieną Smetonų šeima pakvietė T. Kipą į svečius. Ta proga T. Kipas ga-

lėjo aptarti gimnazijos reikalus. Bažnyčios ir valstybės santykius, konkordatą ir nuncijų. Iš savo pusės prezidentas A. Smetona "labai atvirai kalbėjo apie savo planus, sunkenybes su savo žmonėmis, ypač su ministru pirmininku Voldemaru, su kuriuo jis greitai persiskyrė".¹⁶ Sužinojęs, kad Karaliaučiaus konsulas neduoda trims vokiečiams klierikams vizų, gegužės 14 dieną T. Kipas vėl kreipėsi į prezidentą, prašydamas pagalbos. Pertraukęs kabineto posėdį, A. Smetona iš klausė T. Kipo prašymą ir ten pat įsakė posėdžiaujančiam švietimo ir vidaus reikalų ministruui įleisti atvažiuojančius klierikus. Tais metais į Kauną, atvažiavo Antanas Albert, Leonas Dymek ir Juozas Riethmeister. Kiek anksčiau atvažiavo Alfredas Fritzen. Jis truputį sirguliavo ir turėjo nutraukti filosofijos studijas. T. Kipas jį pažino iš Esseno laikų.

Mokslo metai buvo užbaigti birželio 15 dieną iškilmingu aktu, kuriame dalyvavo arkivysk. Skvireckas ir nunciatūros patarėjas prel. Faidutti. Išlydėjęs naujai atvykusius klierikus į Bajėnus, o A. Mešlį ir Pr. Aukštikalnį į JAV, liepos 19 dieną T. Kipas sėdo į traukinį ir išvyko į Berlyną aptarti su T. Robertu Leiber, S.J., nunciaraus Pacelli sekretorium, religinių ir politinių reikalų (kirchenpolitische Zustände). Paskui jis apsilankė draugus Esseno mieste, kur gavo finansinės pagalbos Kaunui. Kólne jis išsikalbėjo su T. Bley, o s'Heerenbergo naujokyne ir Valkenburge su lietuviiais klierikais ir broliiais. Ir ši kartą jis turėjo gerų naujienų: Kauno Jėzuitų Gimnazijoje buvo 153 mokiniai, penktoji klasė išaugo nuo 11 iki 27, pradžios mokykloje buvo daugiau kaip 60, prieš metus atvykęs klierikas K. Fulstas jau sakė pamokslus lietuviškai (Panevėžiuje), o T. Bružikas, atitrukdamas nuo gimnazijos, vedė provincijoje misijas. Be to, T. B. Andruška su kl. J. Paukščiu redagavo "Žvaigždę", o T. Andruška 1926 ir 1927 m. išleido net 3 knygas ir 4 brošiūras. Taigi darbas vyko pilnu tempu keliuose frontuose: mokykloje, bažnyčiose ir spaudoje. Pastutiniai metai, tiesa, buvo truputį audringi, bet ir kupini gerų rezultatų. 1927 m. rudenį Lietuvos Provincijos branduolys jau turėjo 4 lietuvius kunigus, 12 klierikų ir 15 broliukų.

1. Plokščio stogo idėją T. Kipas gavo Neapolyje, grįždamas iš Indijos. Nuo plokščio stogo labai gerai buvo matyti Kaunas ir jo apylinkės, o nuo vakarinio gimnazijos sparno Nemuno ir Neries santaka. Tuo vaizdu žavėdavosi visi jėzuitų svečiai.
2. Kipp. Litauen, 21 p.
3. Prof. Volk buvo vokietis kunigas ir dėstė matematiką universitete. Jis laikydavo Mišias jėzuitų bažnyčioje ir buvo namų draugas. Neišmokęs lietuvių kalbos, jis turėjo pasitraukti iš universiteto.
4. Kauno Jėzuitų Gimnazija. Pirmasis dešimmetis, 71 p.
5. Plačiau apie tai žiūr. skyrių Bajėnų ūkis.
6. Kipp, Litauen. 27 p.
7. Ten pat, 28 p.
8. Ten pat, 28 p.

LIETUVIS KUNIGAS VORKUTOS KASYKLOSE

JUOZAS PRUNSKIS

Kaip izraelitams, klajojantiems po klaikiuosius tyrus sunkiomis jų gyvenimo dienomis, vadovais yra buvę šviesos stulpai, taip ir mes šią sunkiausią vergijos naktį turime šviesių asmenybių, kurios, kaip anie šviesos stulpai, pasilieka mums heroizmo ir ištvermės kelrodžiais.

Kartais nuostabiais keliais mus pasiekia žinios apie juos. Štai Zondervan leidykla jau antra kišenine laida išleido įdomų veikalą "I Found God in Soviet Russia". Knygos autorius John Noble buvo su tėvais persikėlęs į Dresdeną, kur jie turėjo foto aparatų fabriką. Čia jie pergyveno baisų Dresdeno bombardavimą, sulaukė baisaus rusų antplūdžio. John Noble ir jo tėvas buvo areštuoti ir kalinami įvairiose vietose. Tas amerikietis Noble buvo atšalęs nuo religijos, tačiau kalėjime sutiko tiek daug gilaus tikėjimo žmonių ir pats susilaukė tiek stiprybės maldoje ir ryšyje su Dievu, kad tapo religingu žmogumi ir net įstengė parašyti knygą, kaip jis ateistinėje valstybėje surado Dievą.

Tarp jo persilaužimo įkvėpėjų buvo ir bolševikų kalinamieji lietuviai, su kuriais jis ypač suartėjo, nublokštas į baisiąją darbo vergų stovyklą — Vorkutą. Čia jis buvo liudininkas iškankintų darbo vergų sukilimo, kuri malšindami bolševikai nužudė

-
9. Žinios apie A. Senavitį yra gautos iš T. J. Borevičiaus, S.J.
 10. Kipp. Litauen. 28 p.
 11. Ligos ir mirties aplinkybes išsamiai aprašė vysk. Pr. Būčys O. Zaštautaitės paruoštame veikale apie Pijų XI, 361 p.
 12. Kipp. Litauen, 31 p.
 13. Ten pat, 32 p.
 14. Ten pat, 33 p.
 15. Ten pat, 33 p.
 16. Ten pat, 34 p.

apie 2,000 kalinių, jų tarpe ir lietuvių, tų sukilėlių vadą Maknevičių. Tačiau ypatingą įspūdį jam padarė lietuvis kunigas S., kurio pavardė, kaip jis savo knygoje pažymi, yra žinoma Vatikanui, bet kurios dėl suprantamų priežasčių jis neskelbia, tik plačiai apie tą heroišką žmogų rašo. Tas kunigas buvo paskirtas į tą pačią brigadą, kaip ir Noble. Abudu susidraugavo. Kunigiškieji drabužiai iš jo buvo atimti. Lietuvis kunigas dėvėjo tais pačiais kalinio drabužiais, kaip ir kiti. Jis turėjo atlikti tą patį, kaip autorius sako, nugarkaulį laužiantį darbą — stumti iškastų anglių sunkius vagonus. Ir vis dėlto jis buvo kitoks.

Vorkutoje buvo griežtai uždrausti religiniai pasikalbėjimai, bet kokios pamaldos, religinių knygų skaitymas. Jeigu kuris nors kalinys, pasaulietis ar dvasiškis buvo sugaunamas tai darant, buvo baudžiamas dviem mėnesiais sunkių darbų, uždarant į vienutę. Pirmomis penkiomis šios nežmoniškos bausmės dienomis nelaimingasis buvo uždaromas į šaltą celę, kartais net ir išrengtas iš drabužių, paliekant tik apatiniuose. Kad nesušaltų, Sibiro speigams spirginant, nelaimingasis nuolat turėjo vaikščioti iš vieno celės kampo į kitą. Tada keturiasdešimt penkioms dienoms jis buvo pasmerktas gyventi tik duona ir vandeniu, paliktas beveik nešildomoje celėje.

Kadangi nė tas kalinių neatbaidė, nuo 1954 m. kovo mėnesio pradėtos dar baisesnės pirmųjų penkių dienų tortūros: kalinuosius prirakindavo prie sienos taip, kad kiekvienas raumuo, kiekvienas nervas degdavo iš pertempimo ir persukimo. Maistui tebuvo duodama tik 30 procentų normalaus kalinio duonos davinio ir labai skystutė sriuba. Taigi, prie tų prirakinimo skausmų greit prisidėdavo bado sopuliai. Net ir šitaip kankinami dvasininkai nepalūžo, nors Vorkutoje kai kuriems jų teko pakelti tokias tortūras ne kartą ir ne du.

Lietuvis kunigas S., turėjęs kiek daugiau kaip 30 metų, Noble liudijimu, buvo vienas iš tų nenugašdinamų. Jis buvo areštuotas savo bažnytkaimy Lietuvoje viena sekmadienį tuoj po Mišių. Areštuotas, nes

atsisakė sakyti pamokslą, giriantį komunizmą. Apkaltintas "valstybės sabotažu", buvo pasmerktas dešimčiai metų sunkių darbų kalėjimo ir išvežtas į anglių kasyklas.

Noble apie tą lietuvių kunigą rašo: "Net ir kasyklų požemiuose, duobėse jo akys degė uolumu, kaip lempos, dulkių nujuodintame veide. Jis niekada nepamiršo, kad jis yra kunigas ir kad jo pirmoji pareiga yra tarnauti sieloms, kurias jam Dievas patikėjo šioje vietoje. Jis buvo vienas iš tų kunigų, kurie daugeliui vergų atnašavo šv. Mišias giliai kasyklose".

Išsikišusią uolą naudojo kaip altorių, sulamdytas puodukas atstojo taurę, mažas gabalėlis juodos duonos buvo ostija. Jo bažnyčia buvo juodas, dulkinas anglių tunelio galas, kuris buvo apšviečiamas anglių kasėjų prie kaktos pritvirtintomis lempomis. Kunigai turėjo mažą indelį sakramentinio vyno, paslėpę prie savęs, kurio panaudodavo tik lašelį šv. Mišių aukai. Ir jie buvo pasiruošę didžiausiai rizikai, kad tik išsaugotų tą indelį.

Noble pasakoja, kaip kartą nusileidęs į kasyklas, jis užtiko taip slapta atnašaujamas šv. Mišias, kurių jis sakosi neužmiršias visą savo gyvenimą. Kasyklų gale jis išgirdo žmonių balsus, tokių lyg murmėjimą, ir manė, kad ten laukiama, kol prikraus vagonėlius anglių. Kai jis priėjo arčiau, menkoje šviesoje pamatė, kad jie žegnojasi ir kalba maldas. Jis pastebėjo kunigą, apsirengusį darbo drabužiais, pakeliantį ostiją. Šventoji auka buvo atnašaujama prieš sukaltą iš dviejų pagalių kryžių. Tunnelis vos vos leido jam stovėti, o vyrai klūpėjo ant lentų, nutiestų purvinomis grindimis. Jie kartojo maldas drauge, bet taip švelniu balsu, kad atrodė, lyg tai būtų kunigo maldos žodžių aidas. Šitaip tas lietuvių požemines mišias aprašo Noble, pridėdamas savo įspūdžius: "Aš sau mažiau, kad matau dvidešimtojo šimtmečio krikščionis, susirenkančius garbinti Dievą panašiose aplinkybėse, kokios buvo žvakėms degant Romos katakombose pirmame ir antrame šimtmetyje".

Bet vieną dieną kovingas ateistas užtiko lietuvius, slapta susirinkusius maldai. Jie panaudodavo visokias priešastis, kad tik galėtų atitrūkti nuo savo darbo maldai, kai pašnabždomis iš lūpų į lūpas eidavo pranešimas apie būsimas Mišias. Vienam sugesdavo kastuvai ir reikėdavo eiti nauju, kitam reikėdavo iš lempos išimti baterijas ir pakeisti skystį (kaliniams angliakasiams rusai buvo išdalinę labai seno tipo baterijas lempoms). Kiti taip sau išslinkdavo ir pradingdavo. Kasyklų gilumoje prižiūrėtoji sunku visus kiekvieną minutę sukontroliuoti. Ir taip dvidešimt ar trisdešimt lietuvių susirinkdavo apleisto kasyklų tunelio gale.

Vieną dieną lietuviai turėjo pamaldas, kai juos užtiko minėtas ateistas kalinys. Pagautas įtūžimo, jis iškoliojo kunigą, kaltindamas, kad maldų priedangoje jis darbininkus atitraukia nuo darbo ir jo dalis atitenka kitiems nudirbti... Kunigas jo nepaisė ir tęsė pamaldas. Tada tas ateistas pagriebė kastuvą ir juo užpuolė kunigą, kirsdamas jam ir nuvarydamas nuo to laikinojo altoriaus.

Lietuviai tuoj sukruto ir tą ateistą nuėjo tuneliu. Tačiau kai jie sugrįžo, atrado, kad kunigui S. sulaužyta kairioji ranka. Reikėjo jį nugabenti į ligoninę. Enkavedistai greit sužinojo, kas atsitiko. Vos tik kunigui ranka buvo sutvarstyta, jie tuojau kunigą išvedė iš ligoninės. Nuo jo buvo nuplėšti drabužiai ir jis buvo įmestas į šaltą kamerą, kur turėjo pradėti bausmę.

Galima įsivaizduoti jo kentėjimus, turint sulaužytą ranką ir susilaukiant kitokių tortūrų. Tokias baisias kančias jis turėjo pakelti šešiasdešimt dienų ir naktų.

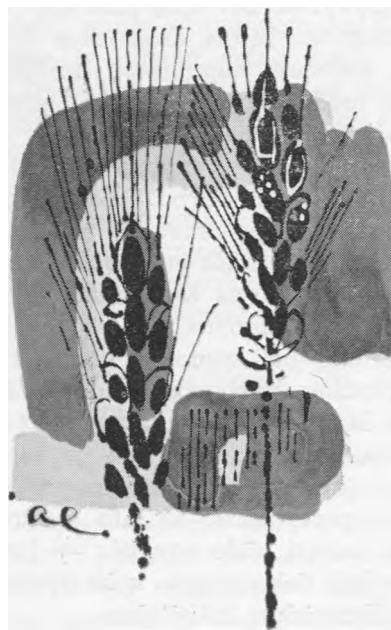
Noble toliau pasakoja, kad po dviejų mėnesių kunigas sugrįžo į barakus labai sulysęs, jo veide buvo giliai išpaustos kančios žymės, bet jo dvasia, kaip visada, pasiliko nepalaužta.

Negavus reikiamo gydymo, jo ranka pasiliko sužalota. Jis jau nebegalėjo būti pasiųstas atgal į kasyklas, o buvo priskirtas į brigadą, kur turėjo savo sveiką ranką stumti anglių prikrautus vagonus. Bet

jis ir naujoje vietoje — barakuose greit pradėjo klausyti išpažinčių, teikti religinius patarimus. Kiti kaliniai kiek galėdami stengėsi palengvinti jo darbą, kad jis turėtų daugiau energijos ir laiko savo kunigiškoms pareigoms. Dažnai jam tekdavo tuos vagonėlius stumti drauge su Noble, ir tada lietuvis kunigas kalbėdavo apie tikėjimą.

Vienas iš to lietuvių kunigo draugų buvo liuteronų dvasininkas, su kuriuo jis turėdavo ilgas diskusijas, tačiau Vorkutoje tarp įvairių tikybių atstovų nebuvo kokios įtampos, visiems tą pačią priespaudą kenčiant. Noble sako, kad ta draugystė tarp lietuvių katalikų kunigo ir tarp liuteronų dvasininko buvo gyvas krikščioniškosios vienybės simbolis.

Baigdamas to lietuvių kunigo aptarimą, Noble pažymi: "Kurią nors dieną kunigas S. gal net pateks į palaimintųjų eiles, kaip dvasininkas, kurio nepaprastas heroizmas jam pelnė dvasinius nuopelnus. Jo galingas apaštališkas darbas yra tipiškas savo heroizmu daugeliui Romos katalikų kunigų, kurie buvo Rusijoje kalinami ir kurie, kaip šv. Povilas, tęsė evangelijos skelbimą kalėjime ir drąsino tikinčiuosius".





Knyga apie Jurgį Krasnicką

A. Š.

Praeitų metų pabaigoj Studentų Ateitininkų Sąjunga išleido Vincento Liulevičiaus redaguotą knygą "Jurgis Krasnickas, 50 metų mirties sukakčiai atminti". Leidinys puošnus, su sukaktuvinininko portretu ir parašo faksimile, gausiai, vietom net retom nuotraukom, iliustruotas. Pridėtas ir knygoj minimų vietovių žemėlapis.

Jurgis Krasnickas, Miunsterio universiteto studentas, ėjo vos 21-sius metus, kai žuvo nuo klastingos kėslininko rankos dar ir lig šiol negalutinai išaiškintom aplinkybėm. Be abejo, rastum ne vieną panašaus amžiaus ir gal net išsilavinimo jaunuolį, netekusį gyvybės, bet apie juos knygos vargiai rašomos. Jurgis Krasnickas buvo neeilinių gabumų, nepaprasto darbštumo ir didelio veiklumo jaunuolis, jau savo metu pasireiškęs stebėtinu brandumu ir galėjęs iškilti į aukštų asmenybių viršūnes. Jam kelias buvo atviras arba į akademinės, arba į politiškai visuomeninės veiklos sritis. Dėl šios potencialinės galimybės ir tragiško jos nukirtimo Jurgis Krasnickas taip labai minimas ir vertinamas. Šiaip jo moksliniai, literatūriniai bei visuomeniniai darbai tebėra pradinio vystymosi stadijoje. Bet jau ir iš to, kas liko, galima nemaža ką spręsti. Sakysim, kad ir jo recenzijos (p. 88, ar 95), kuriose jau pasirodo rimtas, moksliskai brandus protavimas. Iš kitų jo straipsnių stiliaus matyti būdo savybės — jau iš jų galima šiek tiek suprasti, koks gyvas turėjo būti J. Krasnickas kalbėtojas.

Šios knygos turinį sudaro paties redaktoriaus įvadas (Trumpo gyvenimo apžvalga), Tuometiniai mirties atgarsiai, Jurgio paliktosios mintys. Po 50 metų (pluoštas įvairių asmenų atsiminimų). Ta knyga yra daugiau jau spausdintos arba užsakytos medžiagos rinkinys. Redaktorius jautęs ir ištisinės monografijos rašymo reikalą, nes daug esą pasikartojimų (prie jų dar prisideda ištraukos įvade). Svarbiausi nuo monografijos atsisakymo motyvai — memuarinės medžiagos išsaugojimas ir sukaktuvinininko kūrybos paskelbimas. Be abejo, memuarinės medžiagos, jos pasikartojimus gerai persijojus, liktų žymiai mažiau. Atrodo, kad ir sukaktuvinininko kūrybos indėlis nėra toks gausus, kad galėtų tilpti ištisinės monografijos rėmuose. Gal būt, kad čia dar ne viskas surinkta apie Jurgį Krasnicką, kad gal kai kas bus likę ir Lietuvoj ir gal net vargiai beprieinama. Pvz. daugiau pasigestum jo poetinės kūrybos (čia duoti tik du eilėraščiai, imti iš K. Pažėraitės atsiminimų, iš jos romano "Anapilio papėdėje").

Iš atsiminimų svarbesniais eina vyriausios Jurgio sesers Monikos (redaktoriaus žmonos), jo brolio Antano, to meto Rygiškių Jono gimnazijos Marijampolėje, bendraklasių. Kai kas imta ir iš knygų (pvz. iš P. Orintaitės "Taip laumės lėmė"). Vieno kito atsiminimai tėra blankesni, kartais ne visai sutinka su jau žinomom datom, ką jau ir pats redaktorius buvo pramatęs. Kiek skirtingesnių pažiūrų žmonės duoda ir skirtingesni aprašą (pvz. p. 144 ir 154).

Kadangi knygą skaitys ir jaunimas, būtų buvę ne pro šalį ir perspausdintų straipsnių rašybą, gal kai kur ir kalbą, kiek palyginti. Vietom tebutų užtekę gal tik raidę kitą pakeisti (pvz. pėksčias—pėsčias, berybė—beribė, idealas—idealas ir kt.), kitur gal ir visą žodį (pvz. apleido—paliko, liuoslaikis—laisvalaikis, įdomavosi—domėjosi ir kt.). Naujai parašytų straipsnių kalba, atrodo, pakankamai gerai išlyginta.

Knyga liks ne tik vertingas Jurgio Krasnicko pagerbimas, bet bus ir geras paskatinimas mūsų jaunimui turėti prieš akis ryž-



Skrylių tvarko DANUTĖ BINDOKIENĖ

ANKSTYVAS PAVASARIS

Praėjusioji žiema Lietuvoje buvo labai lengva, mažai snigo, todėl ir pavasaris ankstyvesnis kaip kitais metais. Toks šiltas ir gražus pavasaris paskutinį kartą buvo 1957 metais, bet vis tiek neįprasta, kad sėjėjai į laukus išeitų kovo mėnesį. Pirmieji sėti vasarųjų pradėjo Vainiūnų kolūkio žemdirbiai (Lazdijų rajone), o ir kitos vietovės jau sėja atrankos būdu. Kai kuriuose kolūkiuose sėjos pradžia sutikta su išskilmėmis ir šventėmis.

"Tiesa" (Nr. 74-74, 1973)

FILMAS APIE "VELNIO IŠMISLĄ"

Jau esame rašę apie naujausią sporto šaką, sulaukusią daug dėmesio Žemaitijoje — motobolą (futbolą ant motociklo), o dabar šia tema susuktas dokumentinis filmas "Veins išmislijo tekinį". Filmą susuko Lietuvos kino studija su H. Šablevičium priešakyje. Filmo herojai — Skuodo "Bartuvos" komandos motobolininkai, o turinys — jų treniruotės, rungtynės, "užkulisiai". Kaip filmo įžangoje žemaitiškai išsireiškia: "Skuods yr senesnis už Leningradą, Brazili-

tingą idealistą, ypač mūsų laikais, kai materializmas kėsina išblėsinti aukštesniųjų idealų siekimą.

Jurgis Krasnickas, 50 metų mirties sukakčiai atminti. Redagavo Vincas Liulevičius. Išleido Studentų Ateitininkų Sąjunga. 192 pusė. Tiržas 500 egz. Kaina \$4.00. Spaudė M. Morkūno spaustuvė Čikagoj, 1972 m.

jos miestą ir Elektrienus — vesus į krūvą sudiejus. Bet labiause išgarsieje padūkuses motobuolistas..."

"Literatūra ir Menas" (Nr. 14, 1973)

EGIPTIEČIU SKULPTŪROS IR

..PUNTUKAS

Ką gi turi bendro senovės egiptiečių skulptūros iš Nilo upės slėnio su Anykščių laukų garsiuoju Puntuku? Iš pirmo žvilgsnio — nieko, tačiau, atrodo, tiek egiptiečių menui, tiek Puntukui bus lemta sulaukti panašaus likimo: būti perkeltam iš savo vietos. Apie ketinimą perkelti Puntuką į specialų akmenų muziejų Žemaitijoje jau buvo rašyta tiek okupuotos Lietuvos, tiek išievių spaudoje. Neapdairus melioratorių darbas, nusauginant aplinkinius laukus, sudarė Puntukui pavojų nugrimzti į žemę. Dabar svarstomi įvairūs būdai šį garsųjį paminklą apsaugoti. Buvo siūlyta tuštumą po Puntuku užpildyti specialiu plastmasiniu pagrindu arba, dar geriau, patį akmenį pervežti į minėtą muziejų Mosėdyje. Į būsimus anykštėnų protestus ir gailestį netenkant Puntuko, numojama ranka: "Argi reikia kreipti dėmesį į parapines nuotaikas?" Be to, anykštėnai galės Puntuko išgulėtoje vietoje įsirengti vyno saugyklą jau seniai projektuojamam firminiam restoranui "Anykščių vynas", kuris "ir lankytojų dar daugiau pritrauktų, ir rajonui pelno duotų"... Paminklo gelbėjimo komisija labai optimistiškai teigia, kad "galima tikėtis, jog Puntuko nereikės piaustyti į dalis", bus galima sveiką išvežti. Istorijos instituto nuomone, Puntuko kilmė ir yra kažkur nuo Skuodo, taigi jis tik grįžtų į pirmąją vietą, net be to "mistinio" velnio pagalbos, kuris kažkada nešė akmenį, norėdamas sudaužyti Anykščių bažnyčią.

"Literatūra ir Menas" (Nr. 13, 1973)

DU PARADOKSAI

Š.m. kovo mėn. 30 d. "Tarybinis mokytojas" vėl griežtai, ilgokame straipsnyje ("Individualus ateistinis darbas šeimoje ir mokykloje") pasisako už ateistinio auklėjimo sustiprinimą moksleivių tarpe. Nežiūrint visų partijos ir pedagogų pastangų,

"daugybė problemų iškyla ateistiniame jauniosios kartos auklėjime". Kovoiant su religiniais įsitikinimais, panaudojamos įvairios priemonės, pritaikomos įvairaus amžiaus moksleivių grupėms. Pvz. 3 - 9-nerių metų amžiaus vaikus stengiamasi apsaugoti nuo religinės įtakos iš namų, o nepavykus — perauklėti. Vyresnio amžiaus moksleiviams stengiamasi išugdyti komunistinį principingumą ir kovingų ateistų savybes bei patirtį. Kiekvienas klasės vadovas, žinodamas jam patikėtos mokinių grupės skaudžiausias vietas, savo auklėjamojo darbo plane numato, su kokiais mokiniais bei jų tėvais bus dirbama individualiai ir kaip. Priemonės tikslui pasiekti — nesvarbu. Mokytojai nesidrovi panaudoti pajuoką, draugų įtaką ir pagaliau atvirą patarimą neklausyti tėvų, prieštarauti jiems ir paaiškinti, "kad katechizacija — moralinė trauma", joks vaikas neturėtų būti verčiamas tokia "trauma" pergyventi. Ateistinio auklėjimo apaštalai turi nuolatos budėti ir savo pareigų neapleisti: "pakanka tik trumpam pamiršti ateistinį auklėjimą mokykloje ir tėvų tarpe, dvasiškija iš karto užpildo susidariusią tuštumą ideologiniame darbe".

Tokių ir panašių straipsnių dabartinėje Lietuvos spaudoje galima užtikti labai daug — ateistinio auklėjimo problemomis ypač persunktas "Tarybinis mokytojas" ir jaunimui skiriami spaudiniai. Kadangi užsienyje gyvenantys lietuviai neretai "pamurma", kad Lietuvoje nėra religinės laisvės, kad žmonės persekiojami už paprasčiausių religinių apeigų atlikimą, "Gimtasis kraštas" (Nr. 13, 1973) paskelbė žinią, kuri neabejotinai turėtų sugriauti tokias "paskalas": Vilniaus "Vaizdo" spaustuvė išleido "gražiai išspausdintą didelį leidinį (635 psl.) — *Naująjį Testamentą*".

POEZIJA VAIKAMS

Praėjusiais metais Lietuvoje išleista vienuolika eilėraščių knygų priešmokyklinio amžiaus vaikams. Tos knygelės yra trejopo pobūdžio. Vienose pateikiami dalykiniai-pažintiniai eilėraščiai, kitose daugiau sukoncentruota poezija apie gamtą, jos



Skyrių tvarko JUOZAS VAIŠNYS, S.J.

Patarėjas — PROF. PETRAS JONIKAS

NETAISYKLINGAS SANGRAŽINIŲ VEIKSMAŽODŽIU VARTOJIMAS

Štai keletas sakinių, kur netaisyklingai pavartoti sangražiniai veiksmažodžiai: *Ši knyga lengvai skaitosi. Tolumoje matėsi aukštas kalnas. Už lango girdėjosi graži muzika. Tenai nesijautė jokio susijaudinimo.* Iš pirmojo sakinio atrodo, lyg knyga pati save lengvai skaitytų. Tad čia geriau taip pasakyti: *Ši knyga lengvai skaitoma.* Arba: *Šią knygą lengva skaityti.* Taip pat negali kalnas pats savęs matyti, o muzika negali pati savęs girdėti. Gali dažnai matytis (vienas kitą matyti) du draugai, jie galėtų ir vienas kitą girdėti (girdėtis) kalbant ar dainuojant. Tad šia prasme *matytis* ir *girdėtis* galima vartoti, bet minėtuose sakiniuose jie netinka. Tuos sakinius galima taip pataisyti: *Tolumoje buvo matyti aukš-*

reiškinius bei detales, trečiose — sutelkti įvairios tematikos eilėraščiai. Nesileidžiant į šių knygelių aptarimą, paduosime tik jų autorius ir pavadinimus: A. Baltakio "Vabaliukų balius", V. Palčinskaitės "Ku-kū-pagalvėlė pūkų", R. Skučaitės "Kas klausosi lietučio", V. Giedros "Gaudė žvirblis katina", L. Gutausko "Girių giesmės devynbalsės", A. Mikutos "Mūsų automobiliai", J. Degutytės "Saulėtos dainelės", B. Buivydatės "Karklo švilpa" ir K. Kubilinsko "Napalio žaislai".

"Tarybinis mokytojas" (Nr. 27, 1973)

tas kalnas. Už lango buvo girdima (buvo girdėti) *graži muzika*. Kalbant apie paskutinį sakinį, aišku, kad tas *nesijautė* jame netinka. Jaustis ar nesijausti gali tik gyvas padaras, asmuo. Tame sakinyje reikėtų vartoti pasyvinę konsrukciją: *Tenai nebuvo jaučiama jokio susijaudinimo*.

SKAITYTI

Kiekvienam aišku, kad skaityti galima knygą, laikraštį ir pan., bet kai kurie, nusižiūrėję į rusiškąjį sčitat', kartais pasako: *Aš jį skaitau labai geru žmogumi. Skaitau, kad jis šiandien neateis. Šią ligą reikia skaityti labai rimta*. Šiuose sakiniuose žodis *skaityti* yra netinkamai pavartotas. Vietoj jo reikėtų sakyti kaip nors kitaip, pvz. *laikyti, manyti*. Tad šitie sakiniai galėtų taip atrodyti: *Aš jį laikau labai geru žmogumi. Manau, kad jis šiandien neateis. Šią ligą reikia laikyti labai rimta*.

PARENGIMAS AR RENGINYS

Amerikoje visokius organizuojamus įvykius, pvz. koncertus, vakarus, šventes, daugelis yra įpratę vadinti *parengimais*. Lietuvoje, atėjus rusams, tokie įvykiai buvo pradėti vadinti *priemonėmis*. Tai buvo paprastas vertimas panašią reikšmę turinčio rusiškojo žodžio *meroprijatie*. Bet vis dėlto buvo tuoj susiprasta, kad lietuvių kalbai toks išsireiškimas visai netinka, nes joje žodis *priemonė* turi visai skirtingą reikšmę. Tad buvo sugalvotas neblogas naujadaras *renginys*. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*, išleistame 1954 m., šio žodžio dar nerandame, bet antroje šio žodyno laidoje (1972 m.) jau jis yra. Jau ir čia, Amerikoje, jis pradeda įsigalėti. Manome, kad nereikėtų jo baidytis. Jis yra neblogai sudarytas ir kiekvienu atveju žymiai geresnis už išsivijoje vartojamą *parengimą*. *Parengimas* labiau nusako veiksmą, o *renginys* — to veiksmo rezultata. Žinoma, mūsų atveju reikalingas žodis, kuris ne būtinai reiškia rezultata, bet kartais ir tam tikrą veiksmą, tad kai kam ir *renginys* nelabai patinka. Gal čia būtų neblogas kitas šios rūšies naujadaras — *rengtuvės*. Plg. *vesti* — *vestuvės*, *įkurti* — *įkurtuvės*, *pabaigti* — *pabaigtuvės*.

KĄ REIŠKIA IŠIEŠKOTAS?

Teko pastebėti ne tik vyresnius, bet jau ir jaunimą netinkamai vartojant dalyvį *išieškotas*, pvz.: *Aktoriaus vaidyba buvo tikrai puiki, išieškota. Dailininko kūrinių formos labai įvairios, išieškotos. Rašytojas pasižymi originaliu ir labai išieškotu stiliumi*. Tai vėl tos rusų kalbos įtaka, verčiant į lietuvių kalbą rusiškąjį būdvardį *iziskannij* — *subtilus, tobulas, rafinuotas*.

Lietuvių kalboje veiksmažodis *išieškoti*, iš kurio yra padarytas minėtas dalyvis, visai ką kita reiškia, pvz.: *Išieškojau visas kambarius, bet nesuradau. Iš jo bus sunku visas skolas išieškoti*. Tad žodis *išieškotas*, kalbant apie meno kūrinių vertę, netinka. Čia turime ieškoti kitų tinkamų žodžių, pvz.: *subtilus, tobulas, rafinuotas, įmantrus, puikus, gražus, išdailintas, ištbulintas* ir kt.

PILNĄ PRIPILDYTI ..

Kad indas būtų pilnas, jį reikia pripildyti, o kad būtų tuščias, reikia išpilti tai, kas jame buvo. Šie veiksmai visiems aiškūs, aiškūs ir žodžiai, kurie vartojami šiems veiksams išreikšti. Tačiau žodžiai *pilnas* ir *pildyti* dažnai ne vieno pavartojami tokia reikšme, kuri jiems visai nepriklauso.

Jau buvo ne kartą šiame skyriuje rašyta, kad veiksmažodžio *išpildyti* negalima vartoti vietoje *atlikti*. Būtų netaisyklinga sakyti: *Solistė išpildė keletą liaudies dainelių. Smuikininkasmeisteriškai išpildė Čiurliono kūrinių*. Žodis *išpildė* čia ne vietoje pavartotas. Reikėtų sakyti: *Solistė atliko (arba padainavo) keletą liaudies dainelių. Smuikininkas atliko (arba pagrojo) Čiurlionio kūrinių*.

Taip pat veiksmažodis *pildyti* yra neįteiktinas vietoje *vykdyti*, pvz.: *Pildyti Dievo valią, pildyti vyresniųjų įsakymus*. Čia būtų geriau sakyti: *Vykdyti Dievo valią, vykdyti vyresniųjų įsakymus*.

Būdvardžio *pilnas* reikšmė taip pat neturėtų būti sunkiai suvokiama. Jis reiškia: 1. pripildytas, užimtas, pvz.: *Kibiras pilnas vandens. Salė pilna žmonių. Mano rankos pilnos (užimtos). Akys pilnos ašarų. Galva pilna visokių minčių*. 2. daug ko turintis,



THE EFFECT OF GAMMA RAYS ON MAN-IN-THE -MOON MARIGOLDS

Šis spalvotas filmas buvo susuktas pagal Paul Zindel to paties pavadinimo scenos veikalą, laimėjusi Pulitzer premiją ir New York Drama Critics Circle pripažinimą 1970 m., sėkmingai ir ilgokai išsilaikius; Broadway scenoje.

Filme vedama graži mintis apie tylia, nedrąsiai ir protingą mergaitę, kuri kažkaip sukaupia visas jėgas, norėdama išsilaikyti baisiai sujauktoje šeimoje. Pradžioje žiūrovas gali pamanyti, kad filmo herojė yra mergaitės motina, besikeikianti, apsileidusi alkoholikė, kurią labai energingai suvaidino Joanne Woodward. O vis dėlto ne. Motinos charakteris tik labiau išryškino tą aplinką, kurioje šešiolikmetė gimnazistė auga ir mokosi.

Motina gyvena su dviem mokyklinio amžiaus dukterimis apleistame name žemesnės klasės apylinkėje, menkame mieste. Karti ligi neapykantos vidutinio amžiaus našlė negali dovanoti savo vyrui, jas palikusiam ir turėjusiam "blogą toną numirti Holiday Inn viešbutyje".

Vienišos našlės Beatricės dukterys skirtingos kaip ugnis ir vanduo. Ruth pasižymi motinos kartumu ir kandumu. Taip jauname amžiuje tai pasireiškia egoizmu ir nuomariu. Jai terūpi berniukai ir šokiai. Matilda — idealiste yra tiesiog šventoji. Tai mėlynakė blondinė, švelni, išblyškusi, trapi. Ji tyliai vaikščioja savo purviniuose namuose, nedrąsiai pašnabždomis kalbėdama į savo sunertas rankas. Ji užsiima moksliniu bandymu, kuri apibūdina keistas scenos veikalo, o taip pat ir filmo pavadinimas. Tiek viename, tiek antrame gvilde-namas įrodymas apie išsilaikymą ir geresnio pasaulio viltis. Gamma spinduliai, minimi ant-raštėje, reiškia kartu ir radiaciją, Matildos vartojamą mokyklos moksliniame tyrime, o taip pat tą sumaišytą meilės ir ciniško pesimizmo spinduliavimą, kuri motina su kaupu beria ant abiejų savo mergaičių.

Paskutiniai reikšmingi žodžiai yra filme ištarti Matildos. Subtili jauna aktorė Nell Potts juos perdavė labai patraukliai: "Kai radiacija bus labiau suprasta", aiškino jauna mokinukė mokyklos scenoje, atskleisdama konkurse savo

pvz.: *Kelias pilnas duobių. Obelis pilna žiedų. Rašinyje pilna klaidų.* 3. ko nors kupinas, apimtas, pvz. *Jis pilnas džiaugsmo, baimės, meilės.* 4. visas, ištisas, užbaigtas, pvz.: *Pilni septyni kilometrai. Pilnas saulės užtemimas. Pilnas Žemaitės raštų rinkinys.* Nelabai tiksliai šis būdvardis būtų pavartotas tokiuose sakiniuose: *Jo elgesys duoda pilną pagrindą taip galvoti. Jis yra vertas pilno pasitikėjimo.* Geriau būtų šiuos sakinius taip išreikšti: *Jo elgesys duoda tvirtą pagrindą taip galvoti. Jis yra vertas visiško pasitikėjimo.*

Iš minėtojo būdvardžio padarytasrieveiksmis *pilnai* dar dažniau vartojamas vietoj kitų tinkamesniųrieveiksmių, ypač vietojrieveiksmių *visai, visiškai*. Štai keli dažnai girdimi pasakymai: *Juo galima pil-*

nai (= visiškai) pasitikėti. Jis dar nėra pilnai (=visai, pakankamai) išsimiegojęs. Mokinys pilnai (= gerai) suprato mokytojo žodžius. Ligonis jau pilnai (= visai, visiškai) pasveiko. Gal kai kuriuose panašiuose sakiniuose ir nebūtų galima griežtai šiorieveiksmio (*pilnai*) smerkti, bet negera tai, kad jis jau baigia išstumti kitus, gal daug tinkamesniusrieveiksmius: *visai, visiškai, gerai, pakankamai, kaip reikiant* ir pan.

GABUS KAM

Kai kurie yra labai įpratę būdvardį *gabus* vartoti su vietininku, pvz.: *Mokinys gabus matematikoje. Jis labai gabus sporte, gimnastikoje.* Su šiuo būdvardžiu paprastai vartojamas ne vietininkas, bet naudininkas: *Mokinys gabus matematikai. Jis labai gabus sportui, gimnastikai.*

bandymą su gėlėmis, "ateis diena, kai išsprogintų atomų jėga pakeis visą pasaulį, kuri mes dabar pažįstame. Kai kurie pakitimai bus geri, nuostabūs dalykai, pralenkia mūsų svajones. Aš tikiu, jog ateis toji diena, kai žmonija dėkos Dievui už tą keistą ir gražią atomo energiją."

Puiki jaunosios aktorės vaidyba užkrečia žiūrovą josios skelbiama viltimi ir verčia tikėti, kad ji yra teisi. Nell Potts Matildos vaidmenį atlieka nepaprastai puikiai. Ji žėri, kaip šv. Jono vabalėlis, nustelbdama visus kitus. Ji yra žinomų aktorių Joanne Woodward ir Paul Newman, šio filmo statytojo ir režisieriaus, dukterė. Tiek Woodward, tiek Newman yra kino žvaigždės, kurios visuomet spinduliavo savo išskirtina vaidyba, tačiau ši kartą judviejų dukterė, populiariai tariant, "nunešė" savo vaidyba juodu abu.

Filmas tinkamas šeimoms.

A SENSE OF LOSS

Tai yra pirmas gerai užsirekomendavusio Marcel Ophuls dokumentinis filmas po jo monumentalinio "The Sorrow and the Pity". Šis jo filmas yra daug trumpesnis, bet lygiai įtempta studija apie tai, kaip politika ir paprasti žmonės suraizgomi glaudžiais ryšiais. Filmą nagrinėja Šiaurės Airijos kankinančią padėtį, kuri atsiskleidžia, atlikus seriją pasikalbėjimų su aukštais, bet kartu ir su žemesniais asmenimis, neišskiriant nė airių katalikės politikės Barnadetos Devlin.

Airių kova už būvį, Ophulso akimis žiūrint, yra žiauri, bet neišvengiama. Kas tik yra matęs Marcel Ophuls pritrenkiantį dokumentinį filmą apie nacių okupuotą Prancūziją "The Sorrow and the Pity", yra nepaprastai sudomėjęs kitais jo filmais, kurių nekantriai laukia.

"A Sense of Loss" yra nuosaikus Šiaurės Airijos gyventojų išklausinėjimas, bet kartu įdomus ir gražus filmas. Jame matome daugybę įvairiausių žmonių iš visų įmanomų pusių, dažnai priešingų: taikos metu — žaliuojančios Airijos, o dabar — skęstančios pilietinio karo žiaurumuose. Ophuls piešia labai atidžiai istorinį paveikslą, pilną kovų, kurios atrodo beprasmiškos, bet vis dėlto neišsprendžiamos. Šis filmas yra silpnesnis už prancūziškąjį jau vien dėl to, kad jaučiama Šiaurės Airijos perspektyvos stoka. Antrasis pasaulinis karas pasibaigė, bet Šiaurinė Airija dar vis konkuliuoja be jokio numatomo artimo galo.

Vienu žodžiu, dalyviai per daug artimai susirišti su savo agonija, kad patys suteiktų režisieriui gilesnį išvėgimą. Bet vis dėlto rodomi karščiausi įvykiai, kurie nepatenka į susuktus naujienų filmus, perduodamus televizijoje. Naujienų filmai tik nori atvaizduoti Šiaurės Airiją kaip seriją bombardavimų ir šaudymų iš pasalų, o ne kaip žmonių kančias ar priverbtą kitus kentėti. Gal šis filmas geriausiai sugebėjo atvaizduoti visas išdavas — ne tik religinį rungtyniavimą ar ekonominį neteisengumą, bet ir ten pasireiškusias politines kovas.

Atrodo, kad Šiaurinėje Airijoje tragedija ypač kyla dėl to, kad tėvai dar vis fanatiškai laikosi savo užsispyrimo perduoti savyje iššaknijusią neapykantą vaikams. Tad toji polarizacija dar gali ilgai tęstis. Tai skaudu pamoka kitoms tautoms. Jos tikrai iš Šiaurės Airijos įvykių turėtų pasimokyti.

Stasė Semėnienė

LAST TANGO IN PARIS

Jeigu iki šiol šio kontinento didmiesčiuose pornografija atėdavo lyg ir per šalutines duris, tai šiuo metu susiduriame su reiškiniu, kai tas vaizdinis šlamštas jau veržiasi viešai per priekines duris. Tai vyksta krašto įstatymams palaikant, toleruojant, o netiesiogiai net ir skatinant. Jau ne kartą įvairios juridinės instancijos visai nedviprasmiškai pareikšdavo, kad turinyje rasta specifinių socialinių priva-lumų, pateisinančių vienokias ar kitokias scenas ar situacijas.

Įvairūs geltonąją spaudą platiną knygynai ir trečiaeiliai kino teatrai iki šiol vis išikurdavo miestų lūšnynuose ar šiaip mažiau respektuojamose vietose. Palaipsniui ši banga jau pasiekė ir geresnes gyvenvietes. Miestų valdybos, saistomos teismų sprendimų, yra bejėgės sulaikyti atslenkančią geltonąją lavą. Net ir normalūs, padorūs kino teatrai, siekia daugiau pelno, jeigu ne nuolat, tai bent protarpiais pradėjo demonstruoti "X" žymeniu dekoruotus filmus. Vienas toks reguliaros kino studijos gamintas filmas yra "The Last Tango in Paris", kuriame pagrindinį vaidmenį atlieka Marlon Brando. Jo vaidyba, skiltininkės ("kolumnistės") Shirley Eder nuomone, pati geriausia nuo "Streetcar Named Desire" laikų, bet tai jokiū būdu neišperka fakto, kad filmo turinys ir daugumas scenų yra neginčijami pornografijos šedevrai.

Šio filmo žiūrėti įleidžiami tik suaugusieji. Kai kur tas "suaugimas" laikomas 18 metų, kai

Diena stovykloje

A. Saulaitis, S.J.

Pajūryje prieš saulei tekant

Ramiai, bet nenuilsdamos, tik virsdamos, švyti bangos, išsiskleidžia ant laukiančio smėlio ir uždengia vakar dienos pėdsakus. Arti viens kito sugulę, susisukę antklodėse, miega stovyklautojai, ilgų kalbų, jūros ošimo ir lauželio šilimos užmigdyti taip saldžiai ant balto smėlio.

Ir Tu, Viešpatie, juos ir mus visus saugai dieną naktį savo nematoma, bet jaučiama ranka, kuri sutvėrė jūrą ir smėlį ir taip ramiai miegančiuosius.

Kryželis

Dar nelabai miklios, bet noro ir gal jausmo pilnos rankos piausto pajūryje rastus medžio gabalėlius, kol pamatysi lietuvišką kryželį. Berniukas, ilgai pavėsyje sėdėdamas, savomis ir tik Tau žinomomis mintimis dailina tą kryžių, paženklusį Tavo, Viešpatie, ir mūsų gyvenimą.

Vandenin!

Susiėmusios rankomis bėga jūros link. Gelsvi plaukai šilto vėjo blaškomi vienon ir kiton pusėn, o sūrus vanduo aptaško jau-

kur tik 17. Čia ir yra pati didžioji to filmo demonstravimo tragedija. Pakankamai nesubrendęs jaunimas, prisižiūrėjęs visu tų scenų ekrane, gali susidaryti labai klaidingą nuomonę apie seksą. Galime sutikti, kad gyvenime pasitaiko visokių perversijų ir nenormalumų, bet tai kaip tik ir yra ne norma, o nenormalumas. Net ir jaunos susituokusiųjų poros gali būti šio filmo suvedžiotos ar įtikintos, kad jų intymus gyvenimas dar yra nepilnas, dar ne visai išbandytas. Kai kuriems jauniems protams, pamačiusiems šį filmą, gali atrodyti, kad žmogaus lytinis gyvenimas aplamai yra gyvuliškas, nemoralus ir atmetinas.

Šiaip visas šio filmo turinys yra grynas mūsų inteligentijos įžeidimas ir visiškai nesveikas sekso atvaizdavimas. Kam eiti tokio filmo žiūrėti, kodėl save nuodyti ir žaloti? Tokią klausimą turėtų sau kelti kiekvienas, kuris jau planuoja šį filmą pamatyti.

Al. Gimantas

nūs žmones savo gaivinančia nuotaika. Praplumpa juokais ir pasineria jaunatviškam džiaugsmam.

Kad ir akimirksniui pasijuntame taip, kaip turėtume, Tavo akivaizdoje.

Šuniukas

Lyg paskutinę vaikystės dieną ant smėlio žaidžia su šuniuku, įsikibusiu į ilgus plaukus ir burzgiančiu apsimesusiu pykčiu. Atrodo, kad visi rūpesčiai išblėsta jaunatviškam juoke ir jau paaugusi nesiruošia gyvenimo nelengvai kelionei. Tik gili akių spalva pasako, kad taip nėra, kai už kiek laiko vėl tolumon susimąsto.

Šeimos duona

Nebuvo laiko nei progos žodžiais išsakyti, kas mus riša, tarp daugelio darbų, darbelių, kol visi kartu dalijamės ta Duona, kuri sujungia rankų, minties ir širdies jėgas nepapraston vienybėn.

Po vandeniui

Viršum lūžta bangos, prie uolų ir akmenų prikibusios jūros žolės linguoja amžiną taktą. Smėlėtu dugnu vėžiukai skuba darban, margos tropinės žuvis pulkais ar atskirai nardo melsvai žaliame vandenyje, kur tik užmatai.

Tik žmogaus širdis, Viešpatie, sunkiau atranda tą gilią ramybę.

Dūdelė

Atrodo, kad ta tyrabalsė dūdelė išsakytų visa, ką jaučiu ramų vakarą. Aplink surimę vaikai klausosi jos linksmų ir liūdnų dainų, per tamsą nuklystančių toli toli, o čia, arti ugnelės, sutelkiančios visus krūvon. Ir Tu, Viešpatie, apgaubi mus savo balsu, girdimu tyrose širdyse.

Ženklas smėlyje

Pajūrio smėlyje susėdę dainuojame, kalbamės. Laužo liepsnelės šokinėja virš balto smėlio. Vienas vaikų pagaliuku išlygina smėlio plotelį ir išbrėžia Vytį, kol kiti savais žodžiais atpasakoja vėliausius įvykius Lietuvoje ir jų reikšmę mums.

Kokios mintys. Viešpatie, bręsta jaunoje širdyje, taip toli nuo Lietuvos augančioje?

Atsiųsta paminėti

LITUANUS, Vol. 18, No. 4. Redaguoja: Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Ignas K. Skrupskelis. Administratorius — Jonas Kučėnas. Adresas: P.O. Box 9318, Chicago, Ill. 60690.

LIETUVA, filatelistų draugijos biuletėnis, 1973 m., nr. 1. Redaktorius — Liudas Kairys. Administratorius — Kazys Rožanskas, 6941 S. Claremont Ave., Chicago, Ill. 60636.

Nuoširdi padėka “Laiškų Lietuviams” rėmėjams

20 dol. aukojo Nina Gailiūnienė.

10 dol. aukojo Roma Olšauskaitė.

Po 5 dol. aukojo: E. Jurevičiūtė, I. Vilimas, A. Slavinskas, M. Ambrozaitis, A. Barzdukas, P. Mikalauskas, D. Vainauskas, M. Bichnevičius, J. Balbatas.

3 dol. aukojo E. Arlauskienė.

Po 2 dol. aukojo: Z. Martinaitis, J. Klorienė, A. Petrašiūnas, M. Bumbulienė, D. Regina, A. Matukas, L. Raslavičius.

Po 1 dol. aukojo: J. Puteris, J. Ugėnas, A. Rugienius, J. Juras, E. Olšauskas, O. Kindurienė, S. Daržinskas, K. Baltramaitis, A. Kačanauskas, R. Žlogarys, J. Petrauskas, R. Čepulis, B. Lintakienė, E. Kantautienė, E. Radavičiūtė, Z. Pupienė, P. Montvila, P. Stirbys, I. Ulpa, A. Orvidas, I. Motekaitienė, M. Šimkus, S. Rutkauskienė, A. Šembrotas, Z. Samuolis, V. Grybauskas, Č. Rukuiža, M. Monkus, O. Šilėnienė, V. N. Balzaras, M. Savickienė, V. Maciejauskas, B. Augustaitė, S. Masionytė, V. Kazakevičius, kun. J. Patašius, J. Tričys, K. Daugvydas, J. Kačkelis, J. Arvydas, J. Lipnickas, R. Mikelevičius, J. Adomaitis, V. Sabalis, P. Butkys, J. Juodvalkis, O. Navickienė, H. Satinskas, A. Stankaitis, Ann Adams, V. Sidabras, I. Kutelis, L. Žemgulienė, A. Jankauskaitė, D. Jakas, J. Ladyga, P. Ličkus, P. Baužys, L. Laukienė, P. Gulbinskas.

“Laiškų Lietuviams” konkursas

Tuoj skelbsime naują “Laiškų Lietuviams” konkursą parašyti straipsniui, tema “Kas padeda ir kas kenkia išlikti lietuviškajai išeivijai”. Plačiau apie konkursą parašysime kitame numeryje. Manome, kad ši tema dabar tikrai yra aktuali, nes mūsų visuomenės veikloje galime matyti ir tokių reiškinių, kurie tikrai yra naudingi išsilaikyti lietuvybei išeivijoje, bet pasitaiko ir tokių reiškinių, kurie tikrai mus silpnina, skaldo ir žudo. Bus įdomu ir naudinga šią temą plačiau panagrinėti.